Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERN!TION!L RESE!RCH FELLOWS !SSOCI!TION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

April -2019

SPECIAL ISSUE-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, चर्चा व चिंतन

CODE 232

Executive Editor:
Prof. Virag Gawande
Director,
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Guest Editor
Dr.Dipak N. Raut
Principal
Sarswati Kala Mahavidyalaya,
Dahihanda, . Dist -Akola [M.S.]

Chief Editor
Mr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist- Nashik [M.S.] INDIA

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

I SSN : 2348-7143
April 2019

21	गोलमेज परिषदा व अस्पृश्यांच्या राजकीय हक्कांबाबत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान राहुल अ.रडके,	72
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर के आर्थिक विचार प्रा. ममता आर. साहु	75
23	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शिक्षणविषयक विचारांची प्रासंगीकता डॉ.दिपक कृ.राऊत	78
24	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व भारतीय संविधानाचे सारतत्त्व सामाजिक, आर्थिक लोकशाही योगेंद्र बाळकृष्ण बारब्दे	82
25	धम्मचक्र प्रवर्तन आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकर प्रा.विजय आठवले	88
26	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय समाजव्यवस्थेत घडवून आणलेले बदल प्रा. गणेश गेंदालालजी कोकाटे	89
27	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य प्रा. डॉ. गणेश आत्माराम पोटे	91
28	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य क्षेत्रातील बहुमोल योगदान डॉ. प्रशांत सा. ठाकरे	94
29	भारतीय स्त्री, पूर्व इतिहास, आज की स्थिती व डॉ. बाबासाहब आंबेडकर प्रा. सौ. विद्या ध. ध्रुव	96
30	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा महिला विषयक दृष्टीकोन प्रफुल कडू	100
31	भारतीय संविधानातील आरक्षणातून राजकीय समानता डॉ. योगेश वडतकर	106
32	भारतीय समाजव्यवस्थेतील बदल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार प्रा. सुधाकर माटे	109
33	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे संसदीय लोकशाही विषयी विचार डॉ. प्रशांत खेडकर	115
34	भारतीय संविधान और बाबासाहेब डॉ. अंबेडकर प्रा.सुनिता शंकरराव खेकाळे	119
35	Dr. Babasaheb ambedkar's perspective on child labour welfare under the indian constitution and its relevence in the present context. Prof. Dr. Manisha S. Araj	122
36	Contribution of Dr. BabasahebAmbedkar towards Indian Women Empowerment S.N.Hirekhan	126
37	Dr.Ambedkar's Contribution towards Dalit and Rural Women in India. Chandrabhan K. Jiwane	130
38	Dr.Babasaheb Ambedkar theVanguard of Human Rights. *Aakash Popat Haral*	134
39	Dr. B.R. Ambedkars Thoughts on Economic Development of India Dr. S.R. Gurjar	138
40	Interpreting Agricultural Thoughts of Dr. Ambedkar in Contemporary Scenario Dr. Eknath W. Khedkar	141

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue
UGC Approved No. 40705
I SSN : 2348-71
April 2019

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शिक्षणविषयक विचारांची प्रासंगीकता

डॉ.दिपक कृ.राऊत
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख सरस्वती कला महाविद्याल, दहिहांडा ता. जि. अकोला

सारांश Abstract

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या मते, भारतीय समाज हा परंपरागत चातुर्यवर्ण व्यवस्थेवर आधारीत होता. त्यामुळे समाजामध्ये विषमता मोठ्या प्रमाणामध्ये रुजलेली होती. तेव्हा ही विषमता नष्ट करण्यासाठी सर्वात प्रभावी माध्यम म्हणजे शिक्षण होय. या शिक्षणांच्या माध्यमातून मानसाच्या मनातील बुरसटलेले विचार बाहेर पडू शकेल. यासाठी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या जीवनामध्ये शिक्षणावर भर दिला. शिक्षण हे वाघिणीचे दुध आहे. या माध्यमातून लोकशाही शासन व्यवस्थेत वरिष्ठातील वरिष्ठ पद जाती, धर्माच्या या विषमतेच्या आधारावरून प्राप्त होऊ शकत नाही तर ते शिक्षणाचाच माध्यमातून शक्य आहे. असा त्यांचा विश्वास होता ते विचार आजही प्रासंगिक आहे.

प्रस्तावना :

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचा शिक्षणविषयक विचार व्यापक होता की समाजातील बहुजनांना समाजव्यवस्थेमध्ये जर सहभाग प्राप्त करुन घ्यायचा असेल तर शिक्षणाशिवाय दुसऱ्या माध्यमातून ते शक्य नाही. तेव्हा स्वतःहा त्यांनी उच्च शिक्षण घेऊन समाजापुढे आदर्श निर्माण केला होता की, शिक्षणाच्या गुणवत्तेच्या आधारावर भारतीय संविधान निर्मितीच्या मसुदा समितीचे कार्य स्वतःच्या मार्गदर्शनाखाली केले. त्यांनी स्वतःच्या व्यक्तिमत्त्वाची छाप संविधानामध्ये पाडली. एवढेच नव्हे तर शिक्षणविषयी ज्या काही तरतुदी संविधान निर्मितीच्या वेळी मार्गदर्शन तत्त्वामध्ये केल्या त्या काही सदस्याच्या अट्टाहासामुळे मुलभूत अधिकारात समाविष्ट करता आल्या नाहीत. त्या आता ६५ वर्षानंतर घटनेच्या मुलभूत अधिकारामध्ये अंतर्भूत होत आहे. हा विचार बाबासाहेबांनी संविधान निर्मितीच्या वेळी व्यक्त केला होता, तेच कायदे करण्याची भारतीय शासन कर्त्यापुढे वेळ येत आहे. तो विचार स्वातंत्र्यप्राप्तीच्या वेळी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी व्यक्त केला होता. हीच प्रासंगिकता व्यक्त केली.

भारतात सध्या शैक्षणिक सुधारणांचा प्रवाह जोर पकडतो आहे. ज्ञानाधिष्ठित समाजाच्या (नॉलेज सोसायटी) निर्मितीसाठी शिक्षण क्षेत्रात संख्यात्मक आणि गुणात्मक बदल घडुन आणण्यासाठी युद्ध पातळीवर प्रयत्न होत आहेत. भारताला एकविसाव्या शतकात महासत्ता म्हणून उदयाला यायचे असेल तर ज्ञानाधिष्ठित समाजाची निर्मिती करणे अपरिहार्य आहे. गेल्या पाच ते सात वर्षात शिक्षणक्षेत्रातील गुंतवणूक मोठ्या प्रमाणावर वाढली आहे. भारत सध्या आपल्या जि.डी.पी. च्या ३ % निधी शिक्षणावर खर्च करतो आहे. बाराव्या पंचवार्षिक योजनेत शिक्षण क्षेत्रावरील खर्च वाढण्याचे शक्यता आहे. भारतात २००९साली महत्त्वकांक्षा शिक्षणविषयक अधिकारासंबंधीचा कायदा मंजुर करण्यात आला. त्यानुसार १४वर्ष वयापर्यंतच्या सर्व मुला-मुलींना मोफत व सक्तिचे करण्यात आले.

भारतात शिक्षण क्षेत्रात सध्या ज्या विविध प्रकारच्या सुधारणा घडुन येत आहेत. त्यांची आवश्यकता डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्वातंत्र्यापुर्वीच अधोरेखित केली होती. डॉ.आंबेडकरांना भारताच्या सर्वांगिण विकासासाठी शिक्षण क्षेत्रातील सुधारणा केवळ आवश्यकच नाही तर अपरिहार्य वाटत होत्या. तेव्हा डॉ.आंबेडकरांचा भर हा शिक्षणांच्या लोकशाही करणावर आणि सार्वत्रिकी करणावर होता. जो पर्यंत सर्व

Dr. Dipak Raut

'ज्ञान ,विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षणप्रसार –शिक्षणमहर्षी डॉ.बापूजी साळुंखे'

Shri Swami Vivekananda Shikshan Sanstha, Kolhapur's

ARTS AND COMMERCE COLLEGE, NAGTHANE

Tal. and Dist. – Satara (M.S.) 415519

(Affiliated to Shivaji University, Kolhapur)

Accredited by NAAC at "B" Grade (CGPA-2.36)

NATIONAL SEMINAR

Indian Council of Social Science Research

ORGANISED BY

Departments of Social Sciences

SPONSORED BY

INDIAN COUNCIL OF SOCIAL SCIENCE RESEARCH (ICSSR)

ON

"DIMENSIONS OF THE RURAL DEVELOPMENT IN INDIA AFTER THE INDEPENDENCE"

Friday, February 22, 2019

Chairperson
Dr. Subhash Shelake
I/C Principal
Chief Editor
Prof. Dipak Gurav

22	भारतातील ग्रामीण विकासाची एतिहासिक पार्श्वभूमी	श्रीम. सरकाळे तेजश्री तानाजी	94
23	फळबाग योजना व शरदचंद्रजी पवार	प्रा. डॉ. विश्वनाथ पवार	99
24	स्वातंत्र्योत्तर भारतातील ग्रामीण विकास	प्रा. बाबासाहेब फळके	103
25	ग्रामीण विकासात साहित्य चळवळींचे योगदान	अनिल मोतीलाल वळवी	106
26	भारतातील ग्रामीण विकासातील समस्या	कु. रूपाली बबनराव पवार	111
27	भारतीय ग्रामीण समाजाचा समस्या एक चिकित्सक अभ्यास	प्रा. सविता सदाशिव नवले	117
28	ग्रामीण विकासात स्वतंत्र्य प्राप्तीनंतर पंचायत समीतीचे योगदान	डॉ. डी. बी. खराडे	121
29	किसान बाजार से भी नहीं बचता: 'बाजार में रामधन' के संदर्भ में	प्रा. संतोष तुकाराम बंडगर	124
30	भारत देशाच्या ग्रामीण विकासात खादी ग्रामोद्योगाचे महत्व	प्रा. अभय जायभाये प्रा.सुनिल सामग	127
31	स्वतन्त्रता प्राप्ति के पश्चात् ग्रामीण विकास में अप्रैल, १९९९ तक की विभिन्न योजनाओं का योगदान	प्रा. कोते अंगद व्यंकटराव	130
32	आधुनिक तंत्रज्ञान व ग्रामीण विकास	डॉ. डी. एस. जाधव	136
33	ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांच्या एस.टी. प्रवासातील समस्या	प्रा. संदीप लोखंडे	139
34	ग्रामीण विकासात ग्रामसभेची भूमिका	डॉ. प्रशांत विघे	142
35	ग्रामीण विकासातील प्रमुख अडथळा : अ. जाती व अ. जमातींची सद्य सामाजिक स्थिती	डॉ. लामतुरे नागेश टोपन्ना	150
36	मा. शरद पवार यांच्या कृषि सुधारणांमुळे झालेला ग्रामीण विकास	प्रा. डॉ. तुकाराम संतोष कदम	156
37	महाराष्ट्रातील पंचायत राज आणि ग्रामीण विकासाच्या समस्या	डॉ. आशिष काळे	160
38	अजिंक्यतारा किल्ल्यावरील निवडक शिल्पांचा अभ्यास	महेश हणमंत गुरव नम्रता दादासाहेब पिंपळे	164
39	भारतातील ग्रामीण विकासात शेतीची समस्या	डॉ. दिपक राऊत	167
40	ग्रामीण विकासाबाबत महात्मा गांधीचे विचार आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील ग्रामीण विकासाची वाटचाल	प्रा.डॉ. अजितकुमार दादासो जाधव	173
41	ग्रामीण भारत बदलतोय!	प्रा. प्रकाश काशिनाथ गवळी	179
42	भारताच्या मानव विकास निर्देशाकांचे विश्लेषण	अस्लम द. अत्तार	182
43	स्वातंत्र्योत्तर हिंदी कविता में आदिवासी विमर्श	प्रा. बहिरम देवेंद्र मगनभाई	187

भारतातील ग्रामीण विकासात शेतीची समस्या
(विशेष संदर्भ : महाराष्ट्रातील विदर्भ प्रांतातील खारपाण शेती)

डॉ. दिपक राऊत
सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा, जि. अकोला

प्रस्तावना :-

भारत हा देश भौगौलिक दृष्टीने क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने जगात ७ व्या क्रमांकावर आहे. भारताचे भौगोलिक क्षेत्रफळ ३२, ८७, २४० चौ.कि. आहे. जंगल, वाळवंट, अयोग्य शेती याचा विचार करता जवळपास ५३% क्षेत्र जमीनी योग्य असलेल्या क्षेत्रावर ८०% जनता कृषीवर अवलंबून आहेत. भारतात शेतीसाठी जमीन सुपीक आहे. येथे सर्व प्रकारचे वातावरण अनुकूल आहे. पर्जन्यमानाच्या दृष्टीने भारत जगात ९ व्या क्रमांकावर आहे. देशात सरासरी पर्जन्यमान २१६८ मी.मी. प्रतिवर्ष आहे. भारतात जेवढा पाऊस पडतो त्या तुलनेत १% पाऊस सुध्दा अडवला जाऊन उपयोगात आणला जात नाही त्यामुळे सिंचनाची व्यवस्था अपेक्षीत प्रमाणात निर्माण होऊ शकली नाही. त्यामुळे

महाराष्ट्र राज्यातील विदर्भ प्रांतातील पूर्णा खोऱ्यांचा प्रदेश निसर्ग शापीत विभाग आहे. हा उपजन कसदार व सुपीक जमीन असलेला भुप्रदेश विविध समस्यांनी ग्रस्त व टंचाईग्रस्त होण्यासाठी पूर्णा खोऱ्यांची भौगोलिक व नैसर्गिक परिस्थिती कारणीभूत ठरली आहे. पूर्णा खोऱ्यांचा प्रदेश अविकसीत मागासलेला असून शासनाकडून सतत दुर्लक्षीत व उपेक्षीत आहे. त्यामुळे खारपाणपट्ट्यात ओलीताची शेतीची, जनावरांची, त्याच्या चाऱ्याची, शेणखताची टंचाई, पाण्याची समस्या खारपाण भागात निर्माण झाली आहे. हे अध्ययन करित असतांना खारपाण म्हणजे क्षारयुक्त जमीनीची ऐतिहासीक पार्श्वभूमी आहे. त्या दृष्टीने प्रस्तुत शोध निबंधात अध्ययन करण्यात आले आहे.

शेती म्हणजे काय ?

भारत हा कृषीप्रधान देश आहे. त्यामुळे येथील शेतकऱ्याने उदारनिर्वाहासाठी किंवा धंदा म्हणून स्वत:च्या शेतीवर उभा केलेला व्यवसाय म्हणजे शेती होय. शेतीच्या उत्पादनावरुन शेतात गहु, ज्वारी, तांदुळ, ऊस, पशु शेती, मत्स्य शेती असे निरनिराळे प्रकार अस्तित्वात आलेले आहेत. तसेच सिंचनाच्या उपलब्धतेनुसार बागायती शेती व जिरायती शेती असेही प्रकार पडतात.

भारतात शेती हा व्यवसाय नैसर्गीक आणि कृत्रिम घटकामुळे शेतीच्या प्रकारात वर्षावर्षाला बदल झाले नाहीत. त्याच्यातील सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे हवामान, जमीन आणि भूरचना ही आहे. एखाद्या कोणत्या भागावर कोणते पीक घ्यावे हे त्या घटकावर अवलंबून असते.

खारपान (क्षारयुक्त सुपीक) जमीनीची ऐतिहासीक पार्श्वभूमी :-

भुगर्भ शास्त्रज्ञ व भूमी संशोधन तज्ञांचे मतानुसार विदर्भातील पूर्णा खोऱ्यांचा प्रदेश प्राचीन काळात समुद्राची खाडी होती. खाडीस लागून असलेल्या पर्वतावर (सातपुडा पर्वत) प्राचीन काळी ज्वालामुखीचा अतिशय प्रचंड मोठा उद्रेक झाला. ज्वालामुखीचा स्फोट झाल्यामुळे ज्वालामुखीच्या मुखातून सतत वाहणाऱ्या लाव्हा (LAVA) रसाने संबंधित समुद्राची खाडी भरल्या (बुजली) गेली. समुद्राची खाडी लाव्हा रसाने भरल्यामुळे पूर्णा खोऱ्यातील जमीन सपाट व समान पातळीची आहे. पूर्णा खोऱ्यातील जमीन लाव्हा रसाने तयार झालेली असल्यामुळे खोलवर निव्वळ काळी भारी गाळाची कसदार व उपजत सुपीक आहे. पूर्णा खोऱ्यातील शेतजमीन मुरुम, खडक नाहीत. या भागातील शेतीत साधारणत: दगड दिसत नाही. पूर्णा

2018-19

3 2

VOL. 4 | ISSUE 2| FEBRUARY 2018 (UGC Approved Journal No. 63716) Impact Factor: 4.197 (IIJIF)

ISSN: 2454-5503

CHRONICLE OF HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES (CHCS)

A BIMONTHLY REFEREED INTERNATIONAL JOURNAL

(BOOK 13)

Special Issue on the Occasion of Internatioal Conference on
Recent Advances in Languages, Literature and Social Sciences

17th Feb, 2018

Issue Editor

Dr. Digambar B. Rode
Department of Economics, Deogiri College Aurangabad

MGEW SOCIETY'S
CENTRE FOR HUMANITIES AND CULTURAL STUDIES
KALYAN (MAHARASHTRA)

Contact: **+91 9730721393** **+91 8329000732** **chcskalyan@gmail.com**

CODE 232

CONTENTS

1.	महिला सबलीकरण आणि भारतीय स्त्री साहित्याचा अवकाश	डॉ. कविता मुरुमकर	5
2.	वारकरी संप्रदाय का तत्वज्ञान	डॉ. नवीन गिलबीले	8
3.	व्यक्ति चित्रणातील रेषा व रंग संहिता	अंबादास जाधव	11
4.	'देहू ते महू ' मधील संत तुकाराम	सखाराम कदम	13
5.	नोटबंदी कारणे आणि परिणाम	ज्योती अधाने	16
6.	वैवाहिक समस्या आणि समुपदेशनः काळाची गरज	आरती धनवे	19
7.	मध्यप्रदेश आदिवासी लोक संस्कृति	डॉ. तबस्सुम खान	24
8.	षैक्षिक मनोविज्ञान	ऊषा देवी द्विवेदी	27
9.	नक्षलवाद : लोकशाहीपुढील एक आव्हान	डॉ.योगेश वडतकर	30
10.	बौध्द पर्यटन स्थळ चैत्यभूमीचे शिल्पकार .. यशवंतराव आंबेडकर	जामकर ए.आर.	34
11.	कोरडवाहु फळबाग अभ्यास व चिंतन विशेष संदर्भ - मराठवाडा विभाग	डॉ. डी.एन. जिगे	37
12.	२१ वी सदी के हिंदी के राजनीति केंद्रित उपन्यास	डॉ.बालाजी जोकरे	41
13.	ग्रामीण कविता : बदलते संदर्भ	डॉ. चत्रभुज कदम	44
14.	दलित एवं आदिवासी कवयित्री के कविताओं में अभिव्यक्त त्रासदी	सुनिल एस.कांबले	48
15.	फ.मुं. शिंदे यांच्या 'जुलूस' कवितेतील परिवर्तनवादी विचार : एक आकलन	डॉ.संजय कसाब	51
16.	सहजीवन : एक चिकित्सा	डॉ. भुसारे एस. आर.	55
17.	जागतिकीकरणाच्या प्रवाहामध्ये स्वदेशी	रोहीणी खंदारे	57
18.	निवडणूक आणि मतदान व्यवहार	संभाजी तांबे	59
19.	ऑलिंपिक क्रीडा क्षेत्रातील भारतीय महिला खेळाडुची भुमिका ...	गोविंद वाकनकर	61
20.	रोकडविरहीत व्यवहार आणि बँकिंग व्यवस्था	डॉ. परशुराम पाटील	63
21.	वर्तमान समाज वास्तव आणि ग्रामीण कविता	डॉ.कैलास इंगळे	65
22.	महिला खेळाडू आणि मातृत्व	डॉ. रमेष माने डॉ. छत्रपती पांगरकर	68
23.	हिंन्दी सिनेमा में शास्त्रीय संगीत की भुमिका	पल्लवी कुलकर्णी	70
24.	संगीत क्षेत्रातील तज्ञांचे सांगितीक योगदान आणि चरित्र	वैशाली एस. चौरपगार (मोहोड)	73
25.	स्त्री–विमर्श एवंसशक्तिकरण : दशा एवं दिशा	डॉ. गजेन्द्र सिंह ठाकुर	77
26.	जागतिकीकरण आणि शिक्षण	मनिषा सुरासे	80
27.	भारतीय स्त्री आणि स्त्रीवाद : नवे आयाम	स्वाती काटे तौर	82
28.	म बसवेश्वर आणि म चक्रधर	डॉ.शिंदे.आर.डी.	85
29.	भारतातील सरोगसी पध्दतीचे स्वरुप व समस्या	परमेश्वर यादव	87
30.	भटक्या-विमुक्त समाजाच्या हुंडा प्रथा	डॉ. अतुल चौरे	90
31.	दलितांच्या लोकसाहित्यातील लोकजीवन	डॉ.मेधा गोसावी	93
32.	समकालीन मराठी बालसाहित्याचे स्वरूप	आल्हाद बा. भावसार	96
33.	ग्रामीण कथाकार प्रा. आप्पासाहेब खोत	डॉ. बालासाहेब काळे	100
34.	स्त्रीवादी चळवळ आणि भारतीय पूर्णवादी नारी फोरम	डॉ. भारती नवथर	102
35.	आधुनिक काळातील मराठी सुगम संगीताच्या लोकप्रियतेची	सौ. राधिका डांगी	105
36.	विकास की राजनीति और पर्यावरणीय आंदोलन	डॉ. चित्रा माली	111

9.

नक्षलवाद : लोकशाहीपुढील एक आव्हान

डॉ.योगेश वडतकर
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,
सरस्वती महाविद्यालय, दहिहांडा

प्रस्तावना : 'एकविसाव्या शतकात भारतीय शासनव्यवस्थेसमोर अंतर्गत सुरक्षिततेच्या दृष्टीने नक्षलवादाने मोठे आव्हान उभे केले असल्याचे' भारताचे पंतप्रधान डॉ.मनमोहनसिंग यांनी जाहीरपणे कबुल केले होते. भारतातील एकुण २९ घटकराज्यांपैकी २१ घटक राज्ये नक्षलवादाने प्रभावित असल्याचे गुप्तचर खात्याची माहिती आहे. तर त्यातील २०१० मध्ये ९ राज्यांमध्ये बिहार, ओडीसा, छत्तीसगड, झारखंड, आंध्रप्रदेश, उत्तरप्रदेश, मध्यप्रदेश, पश्चिम बंगाल, महाराष्ट्र या राज्यांमधील ८२ जिल्हे ही अतिसंवेदनशिल असल्याचे केंद्रीय गृहमंत्रालयाचे म्हणणे आहे. पश्चिम बंगालच्या एका लहानशा खेड्यात जन्माला आलेल्या या चळवळीने देशातील सर्वात भीषण, तीव्र आणि संवेदनशील प्रश्न झाला आहे. खऱ्या अर्थाने मागील २५-३० वर्षात ही चळवळ देशभरातील सामाजिक आणि राजकीय व्यवस्थेला प्रभावित करणारी ठरली आहे, संपूर्ण लोकशाही व्यवस्थेची पाळेमुळे खिळखिळी करणारी ठरली आहे. नक्षलवादी चळवळीने आपली दहशत प्रस्थापित करीत चळवळीच्या विकासाची गती ही जंगलाकडून गावाकडे अन् गावाकडून शहर आणि आता महानगराकडे वळवली आहे.

या पार्श्वभूमीवर नक्षलवादी चळवळ कशी उदयास आली आणि वाढली याबाबत त्या भागातील समस्यांचे व तेथील एकुण परिस्थितीचे अध्ययन करून नक्षलवादी चळवळीच्या उदय व नक्षलवादी चळवळीने सामान्य नागरीक, पोलीस फोर्स यांचा हिंसाचारात गेलेला बळी याचे अध्ययन करण्यात आलेले आहे.

नक्षलवादी चळवळ म्हणजे काय?

'नक्षलवादाची' निश्चित अशी व्याख्या करता येत नसली तरी 'नक्षलवाद' ही चळवळ किंवा विचार देशातील राजकीय आणि सामाजिक परिघात प्रचलित झाला, त्यामागील उत्पत्तीचे स्रोत म्हणजे प.बंगालमधील दार्जिलिंग जिल्ह्यातील 'नक्षलबारी' या गावातून ही चळवळ जमीनदारांतर्फे होणाऱ्या, शोषणाच्या विरोधात उभी झाली. ज्या गावातून ही चळवळ किंवा विरोध सुरु झाला, त्या गावाच्या नावानेच पुढे ही चळवळ नावारुपाला आली आणि त्याला 'नक्षलवाद' असे म्हटले जाऊ लागले. नक्षलवादाने पुढे चळवळीचे रुप धारण केले. नक्षलवादी चळवळीने माओवादी विचार घेऊन आपली व्यापकता देशभरात पसरविली. माओवादाचा शक्ती, संघर्ष, हिंसाचार या तत्त्वांवर विश्वास होता. याच हिंसाचाराचा आधार घेऊन नक्षलवादी चळवळ आपली वाटचाल करीत आहे. आपल्या सोयीनुसार नक्षलवाद्यांनी माओवाद स्वीकारुन त्याला आपल्या अमानवी कृत्याची आणि विचारांची जोड दिली. प्रस्थापितांच्या विरोधात लढून त्यांच्यात दहशत निर्माण करणे आणि होऊ घातलेल्या विकासात अडसर निर्माण करणे या तत्त्वांना आणि वर्तनाला पुढे 'नक्षलवादी चळवळ' असे नाव पडले.

नक्षलवाद चळवळीला भारतीय सामाजिक चळवळीच्या इतिहासात एक विशेष अर्थ आहे. नक्षलवादी चळवळीने मागील ५० वर्षात गनिमी पद्धतीने, तर कधी आक्रमकपणे, हिंसात्मक पद्धतीने भारतीय राजकारणाचे आणि समाजकारणाचे लक्ष आपल्याकडे आकर्षित तर केले आहेच शिवाय दोन्ही क्षेत्रांना प्रभावित करण्यात ते यशस्वी झाले आहेत. मार्क्सच्या साम्यवादाचा संबंध सामाजिक चौकटीशी आहे. या चळवळी किंवा आंदोलने सामाजिक परिवर्तनासाठी किंवा परिवर्तनाविरोधात असू शकतात. पण, प्रचलित समाजव्यवस्थेत समाजहितावह स्थित्यंतरे घडवून आणणारी चळवळ म्हणजे सामाजिक आंदोलन या परिभाषेसंबंधी समाज मान्यता आहे. परंतु ही नक्षलवादी चळवळ आपले कार्य करण्यासाठी समाजात दहशत निर्माण करण्याचा प्रयत्न करतात. त्यात त्याला मिळालेल्या यशाचा परिणाम म्हणजे आज देशभरातील एकुण २९ घटकराज्यांपैकी २१ घटक राज्यांमध्ये नक्षलवादी चळवळ प्रभावीपणे उभी राहीली आहे. ते क्षेत्र पुढील नकाशामध्ये दर्शविलेले आहे.

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

Impact Factor – 6.261 ISSN-2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

April -2019

Special Issue – CLXXXIV

Guest Editor
Dr.Dipak N. Raut

Chief Editor
Dr.Dhanraj T.Dhangar

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, चर्चा व चिंतन

The Journal is indexed in:

University Grant Commission (UGC) Sr. No. 40705
Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
Cosmos Impact Factor (CIF)
Global Impact Factor (GIF)
Universal Impact Factor (UIF)
International Impact Factor Services (IIFS)
Indian Citation Index (ICI)

CODE 232

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue
UGC Approved No. 40705
I SSN : 2348-7143
April 2019

21	गोलमेज परिषदा व अस्पृश्यांच्या राजकीय हक्कांबाबत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान राहुल अ.रडके,	72
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर के आर्थिक विचार प्रा. ममता आर. साहु	75
23	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शिक्षणविषयक विचारांची प्रासंगीकता डॉ.दिपक कृ.राऊत	78
24	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व भारतीय संविधानाचे सारतत्त्व सामाजिक, आर्थिक लोकशाही योगेंद्र बाळकृष्ण बारब्दे	82
25	धम्मचक्र प्रवर्तन आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकर प्रा.विजय आठवले	88
26	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय समाजव्यवस्थेत घडवून आणलेले बदल प्रा. गणेश गेंदालालजी कोकाटे	89
27	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य प्रा. डॉ. गणेश आत्माराम पोटे	91
28	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य क्षेत्रातील बहुमोल योगदान डॉ. प्रशांत सा. ठाकरे	94
29	भारतीय स्त्री, पूर्व इतिहास, आज की स्थिती व डॉ. बाबासाहब आंबेडकर प्रा. सौ. विद्या ध. ध्रुव	96
30	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा महिला विषयक दृष्टीकोन प्रफुल कडू	100
31	भारतीय संविधानातील आरक्षणातून राजकीय समानता डॉ. योगेश वडतकर	106
32	भारतीय समाजव्यवस्थेतील बदल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार प्रा. सुधाकर माटे	109
33	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे संसदीय लोकशाही विषयी विचार डॉ. प्रशांत खेडकर	115
34	भारतीय संविधान और बाबासाहेब डॉ. अंबेडकर प्रा.सुनिता शंकरराव खेकाळे	119
35	Dr. Babasaheb ambedkar's perspective on child labour welfare under the indian constitution and its relevence in the present context. **Prof. Dr. Manisha S. Araj**	122
36	Contribution of Dr. BabasahebAmbedkar towards Indian Women Empowerment **S.N.Hirekhan**	126
37	Dr.Ambedkar's Contribution towards Dalit and Rural Women in India. **Chandrabhan K. Jiwane**	130
38	Dr.Babasaheb Ambedkar theVanguard of Human Rights. ***Aakash Popat Haral***	134
39	Dr. B.R. Ambedkars Thoughts on Economic Development of India **Dr. S.R. Gurjar**	138
40	Interpreting Agricultural Thoughts of Dr. Ambedkar in Contemporary Scenario **Dr. Eknath W. Khedkar**	141

CODE 232

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013) | Special Issue | April 2019
UGC Approved No. 40705

भारतीय संविधानातील आरक्षणातून राजकीय समानता

डॉ. योगेश वडतकर
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा, जि. अकोला

प्रस्तावना :-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या मते, भारतातील लोकशाही येथील ग्रामपंचायतीवर आधारली तर ती प्रगत होवू शकणार नाही. संस्थानी हा समाज जागविला हे खरे आहे परंतु त्यांनी आम्हाला कशाप्रकारे जागविले याचा कुणीही विचार करीत नाही. आम्ही जगत होतो पण आमचे जगणे मृतवत होते, हा समाज या प्रदीर्घ काळात अगदी स्थितीशील राहीला. त्याची गतीशिलताच नष्ट झाली. आपल्या समाजाला ही जी कर्तृत्वशुन्य अवस्था झाली. त्याचे एक प्रमुख कारण आमची ग्रामसंस्था. आमची खेडी आर्थीक, सामाजिकदृष्ट्या स्वयंपुर्ण होती. एका खेड्याचा दुसऱ्या खेड्याशी संबंध नव्हता. त्यामुळे विचारांची देवाण घेवाण करण्याचे मार्ग सतत बंदच राहीले. आमच्या जातीभेदाचा खरा बालेकिल्ला कोणता असेल तर तो म्हणजे आमची ही मध्ययुगीन ग्रामराज्येच होत.[१]

परंतू कालांतराने अस्पृश्यांच्या वेगळ्या वसाहती काढल्याने अस्पृश्यतेचा प्रश्न सुटणार नाही, अस्पृश्यता नाहीशी करण्यास सामाजिक दळणवळण हेच विशेष उपयोगी आहे. इतर लोकांच्या वस्तीत राहावयास मिळाल्याने अस्पृश्यांची राहणी सुधारण्यास सहाय्य होईल आणि प्रत्यक्ष सहवासाने पुष्कळ गैरसमज दुर होतील हे विचार खुद्द डॉ. बाबासाहेबांचे होते, राजकीय लोकशाहीचे यश हे सामाजिक लोकशाहीवर अवलंबून आहे. म्हणूनच शोध निबंधाच्या सुरुवातीला डॉ. बाबासाहेब यांची ग्रामीण ग्रामपंचायती बाबतचे विचार दिलेले आहे. कारण गावातील ग्रामपंचायती ह्या लोकशाहीच्या केंद्रबिंदु जरी असल्या तरी ग्रामपंचायतीमध्ये असणारी राजकीय व्यवस्था ही सवर्णाची होती. दलीत हे ग्रामीण भागातच जास्तीत जास्त संख्येने राहत होते व त्यांची ग्रामीण जिवनात उपेक्षाच राहात होती व ह्याला कारणीभूत त्यांनी तेव्हाच्या ग्रामसंस्थाच जबाबदार धरलेल्या आहे. त्या अनुषंगाने प्रस्तुत शोध निबंधात अध्ययन करण्यात आले आहेत.

प्राचीन स्थानिक स्वराज्य संस्था ह्या प्रामुख्याने विशिष्ट वर्गाच्या हाती होत्या. त्यात सवर्णाची मक्तेदारी होती. त्यामुळे विशिष्ट वर्गाच्या हातात ग्रामीण सत्ता होत्या. दलित अस्पृश्य म्हणून हिणवल्या जात होते. त्यांना सत्तेच्या राजकारणापासूनच नाही तर सामाजीक व्यवस्थेपासून सुध्दा फार दुर लोटल्या गेले होते. त्यामुळे सामाजिक आणि राजकीय प्रवाहामध्ये दलितांना आणणे ही डॉ. बाबासाहेबांची प्रमुख भुमिका होती. त्यामळे स्वतंत्र भारताचे संविधान निर्माण करीत असताना मागासवर्गीयांकरीता आरक्षणाचा आग्रह धरणे आणि तशा प्रकारची कलमे भारतीय संविधानामध्ये समाविष्ट करुन लोकसभेत व राज्यसभेत एस. सी. व एस. टी करीता जागांचे आरक्षण निश्चीत करण्यात आले व त्यांचीच प्रेरणा घेवून तत्कालीन पंतप्रधान राजीव गांधी व नंतर नरसिंहराव यांनी ७३ वी संविधान दुरुस्ती करुन स्थानिक स्वराज्य संस्थामधील तिनही स्तरावर मागासवर्गीय जाती व जमाती यांच्या लोकसंख्येच्या प्रमाणात आरक्षण मिळवून दिले व त्याच जाती जमाती मधून त्यांच्याच आरक्षणात ३३% जागा ह्या महीला करीता राखीव करण्यात आल्या. ज्या ११० व्या संविधान दुरुस्ती नुसार संपुर्ण भारतभर ५०% होणार आहे किंवा एप्रिल २०११ च्या महाराष्ट्र शासन कायद्यानुसार महाराष्ट्रामधील पंचायत राज व्यवस्थांमध्ये २०१२ च्या निवडणूकामध्ये महिला करीता ५०% आरक्षण निश्चित करण्यात आले. हे सर्व करण्यामागे भारत सरकार किंवा महाराष्ट्र सरकारचा उद्देश महिलांचे सक्षमीकरण करणे व मागासवर्गीय जाती, जमातींना राजकारणाच्या व समाजकारणाच्या मुख्य प्रवाहामध्ये आणणे हाच आहे, १९९३ ला ही संविधान दुरुस्ती झालेली आहे व त्याची अंमलबजावणी ही १९९४ पासूनच्या पंचायतराजच्या निवडणूकापासून झालेली आहे. २५ वर्षामध्ये मागासवर्गीय जाती,

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERN!TION!L RESE!RCH FELLOWS !SSOCI!TION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

April -2019

SPECIAL ISSUE-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, चर्चा व चिंतन

Executive Editor:
Prof. Virag Gawande
Director,
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Guest Editor
Dr.Dipak N. Raut
Principal
Sarswati Kala Mahavidyalaya,
Dahihanda, . Dist -Akola [M.S.]

Chief Editor
Mr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist- Nashik [M.S.] INDIA

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षणविषयक विचार	प्रा. दीपक स. वानखडे	9
2	बहुजन समाजातील बदल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	डॉ. राहुल मधुकर रोडे	12
3	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि आर्थिक कार्य	कविता हिरुळकर	15
4	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांना अपेक्षीत असलेली लोकशाही	डॉ. संतोष बाबुराव कुऱ्हे	19
5	ललमनियाँ कहानियाँ में व्यक्त स्त्री व्यथा	प्रा.डॉ.पवन एमेकर	24
6	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची स्त्री-मुक्ती चळवळ	कु. वैशाली श्रीकृष्ण हिवराळे	27
7	स्त्रीयांच्या सक्षमीकरणाबाबत डॉ. आंबेडकराचे विचार व कार्य.	डॉ. निलेश ऊ. देशमुख	30
8	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे महिलाकल्याणासंबंधी विचार	डॉ. अर्चना देविलाल भैसारे	33
9	डॉ. आंबेडकरांचे कृषी विषयक विचार एक अवलोकन	प्रा. डॉ. संजय काळे	36
10	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार	डॉ. जगन्नाथ नारायण ढाकणे	40
11	डॉ. आंबेडकरांचे कामगारविषयक विचार आणि संघर्ष	डॉ. प्रा. जयश्री देशमुख	44
12	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे समाज सुधारणा कर्तृत्व	डॉ. सी. डी. पाखरे	47
13	डॉ. आंबेडकर आणि घटनेतील स्वातंत्र्याचा अधिकार	प्रा. प्रविण जयकृष्ण गुल्हाने	50
14	डॉ. बाबासाहेब अम्बेडकर तथा उनके राजनितिक कार्य	प्रा. डॉ. वाय. डी. मेश्राम	52
15	डॉ.बी.आर.आंबेडकरांचा अर्थविचार : एक सार्थ चिंतन	डॉ. भगवान ए. इंगळे	55
16	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक लोकशाही	प्रा. दिवाकर सदांशिव	58
17	भारतीय समाज व्यवस्था आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार	प्रा. डॉ. राजु प्र. गवई	61
18	भारतीय लोकशाही, संविधान आणि वर्तमान	प्रा.डॉ. नितीन दादाराव गौरखेडे	65
19	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शैक्षणिक विचार		67
20	काळाराम मंदिर प्रवेश सत्याग्रह : १९३०	डॉ. धर्मेंद्र तेलगोटे	69

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) - 0.676 (2013) | April 2019
Special Issue
UGC Approved No. 40705

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि सामाजिक लोकशाही

प्रा. दिवाकर सदांशिव
सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा, जि. अकोला

प्रस्तावना :-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय समाजाचा अभ्यास करुनच लोकशाही शासन पध्दती स्विकारली आहे. भारतीयांनी सतत धर्म व संस्कृती यांची गुलामी भोगली आहे. सर्व प्रथम त्यांना यातून स्वातंत्र करावे, मुक्त करावे. याची काळजी ते घेतात. व या स्वातंत्र्याला अबाधीत ठेवण्यासाठी त्यांनी ही दीर्घकालीन शासन पध्दती स्विकारलेली आहे. ही लोकशाही नसून सामाजिक लोकशाही आहे. ती राजकीय, आर्थिक, शैक्षणिक अंगाने असून ती अंतिमता मानवी कल्याणाचा हेतू ठेवते. भारतीय सामाजिक प्रकृतीचा अभ्यास करुनच ती शासन व्यवस्था निवडण्यात आलेली आहे. यापेक्षा कुठलीही शासन व्यवस्था भारतीय समाजाला सुट होवू शकत नव्हती, इंग्रजी राजवटीनंतर जी स्वातंत्र्याची भावना भारतीयामध्ये निर्माण झाली. त्यांना समाज व देशसेवा करण्याचा मार्ग म्हणून ही लोकशाही पध्दती स्विकारण्याविषयी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, "लोकांनी चालविलेल्या राज्यापेक्षा लोकासाठी चालविलेले राज्य चांगले, अशी जनतेत जागृती व्हावयास हवी." यातूनच "देशसेवा करण्याचा मार्ग व समाजसेवा करण्याचा मार्ग आपणास मिळू शकते." देशाची प्रकृती बघून शासन व्यवस्था देणारा हा राष्ट्रवादी विचारवंत होय. अनेक शासन व्यवस्था, पध्दती त्यांनी नाकारल्या व सामाजिक लोकशाही शासन पध्दती त्यांनी अंमलात आणलेली आहे.

सामाजिक लोकशाहीची संकल्पना :-

भारतीय सामाजिक जीवनात विषमता आहे. त्यामुळे येथील माणूस सामाजिक व्यवहारात विभागल्या जातो. या मानसिकतेमुळे त्याला गुलामी अवस्था आली आहे. ही अवस्था अनेक कालखंडापासून आली आहे. ही मानसिकता अवस्था अनेक कालखंडापासून समाजात रुजलेली होती. समाजाने आपल्या विकासासाठी सतत परिवर्तनशिल असायला पाहिजे. परंतु प्रतिक्रांतीमुळे भारतीय समाजाला ही अवकळा प्राप्त झाली आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी समाजाला एका राष्ट्रात येण्यासाठी बंधूत्वाची भावना असायला पाहिजे. त्यासाठी समाजातील विषमता व स्वातंत्र्य नांदायला पाहिजे. म्हणजेच बंधूत्व नांदेल. ही मूल्य समाजात रुजवावी लागतात. तेव्हा कुठे समाज राष्ट्रभावनेपर्यंत पोहचू शकेल. ही मूल्य भारतीय समाजात तथागत भगवान गौतम बुध्द यांच्या काहात होती. पुढील काळात ती समाजातून हद्दपार झालेली दिसतात. कोणतेही राष्ट्र, राष्ट्र म्हणून उदयास तर येवू शकतो. परंतु ते केवळ भावनिक पातळीवर येवून चालत नाही, तर मूल्यात्मक पातळीवर यावे लागते. ते राष्ट्र आजीवन अबाधित राहावे यासाठी त्यातील स्वातंत्र्य, समता, बंधुता ही मूल्य सामाजिक न्यायासाठी रुजवावी लागतात. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात, "सामाजिक लोकशाही म्हणजे स्वातंत्र्य, समता आणि बंधुत्व ही प्रत्येक व्यक्तीच्या आयुष्याची जीवनतत्वे होत हे मान्य करणारी पध्दती" याचा आपण अंमल करावा व व्यक्ति, समाज, देश यांचा विकास साधावा. ही मूल्य व्यवस्था त्यांनी बुध्द ज्ञानावर [illegible]ली आहेत. ही संकल्पना लोकहिताची व लोककल्याणाची असल्याचे दिसून येते.

लोकशाही आणि राष्ट्रीय एकात्मता :-

भारतीय राज्यघटना लक्षात घेवूनच सर्व भारतीयांना आपले वर्तन करावे लागते. त्याला आपण कायदा म्हणतो तो कायदा धर्मग्रंथातील नियमाप्रमाणे, संस्कृतीमधील रुढी प्रमाणे संस्कारामधील घातक सवयीप्रमाणे अजिबात नाही. आपला धर्म, संस्कृती, संस्काराला ओलांडून बाबासाहेब नवा कायदा देतात. तो नवा दृष्टिकोण, विचार आहे. यात कुणावर अन्याय होणार नाही, कुणीही कुणाचे अधिकार, हक्क हिरावून घेणार नाही. याची काळजी घेण्यात आली आहे. बुध्दविचार हा ज्या मूल्यांवर आधारित आहे ती मूल्यच भारतीय राज्यघटनेचा पाया आहेत. आधार आहेत. जेथे बुध्द प्रज्ञा, शील, करुणा सांगतात. तेथे राज्यघटना स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व सांगते. बुध्द व्यक्तिच्या परिवर्तनातून जनकल्याणासाठी निघतात. तेथे राज्यघटना, व्यक्ति स्वातंत्र्यापासून, समानतेपर्यंत व विश्वबंधुत्वापर्यंत पोहचते. देशातील, राजतील नागरिक कसा असावा व मानव हा कसा असावा हे बुध्द तत्वज्ञान बाबासाहेबांनी देशातील नागरिकांसाठी लावले आहे. प्रत्येक देशातील कायदा हा त्या देशातील धर्म, संस्कृती, संस्कार यांच्या विरोधी नसला तरी थोडाफार वेगळा असतोच. कारण धर्म ही भावनिक निर्मिती आहे. तो भावनिकतेवर उभा असतो. संस्कृती, संस्कार यांच्यात सत्यता असेलच असे म्हणवत नाही. त्यामुळे धर्म, संस्कृती ही पुरातन, जुनी, कधी-कधी मानवी कल्याणाच्या आड येणारी ठरु शकते.

Impact Factor – 6.261

ISSN – 2348-7143

INTERNITIONIL RESEIRCH FELLOWS ISSOCIITION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

April -2019

SPECIAL ISSUE-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, चर्चा व चिंतन

Executive Editor:
Prof. Virag Gawande
Director,
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Guest Editor
Dr.Dipak N. Raut
Principal
Sarswati Kala Mahavidyalaya
Dahihanda, Dist-Akola [M.S.]

Chief Editor:
Mr. Dhanraj T. Dhangar
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist- Nashik [M.S.] INDIA

RESEARCH JOURNEY
MULTIDISCIPLINARY INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

21	गोलमेज परिषदा व अस्पृश्यांच्या राजकीय हक्कांबाबत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान — राहुल अ.रडके,	72
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर के आर्थिक विचार — प्रा. ममता आर. साहु	75
23	**डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शिक्षणविषयक विचारांची प्रासंगीकता** — **डॉ.दिपक कृ.राऊत**	78
24	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व भारतीय संविधानाचे सारतत्त्व सामाजिक, आर्थिक लोकशाही — **योगेंद्र बाळकृष्ण बारब्दे**	82
25	धम्मचक्र प्रवर्तन आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकर — प्रा.विजय आठवले	88
26	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय समाजव्यवस्थेत घडवून आणलेले बदल — **प्रा. गणेश गेंदालालजी कोकाटे**	89
27	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य — प्रा. डॉ. गणेश आत्माराम पोटे	91
28	**डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य क्षेत्रातील बहुमोल योगदान** — **डॉ. प्रशांत सा. ठाकरे**	94
29	भारतीय स्त्री, पूर्व इतिहास, आज की स्थिती व डॉ. बाबासहब आंबेडकर — **प्रा. सौ. विद्या ध. ध्रुव**	96
30	**डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा महिला विषयक दृष्टीकोन** — प्रफुल कडू	100
31	**भारतीय संविधानातील आरक्षणातून राजकीय समानता** — डॉ. योगेश वडतकर	106
32	भारतीय समाजव्यवस्थेतील बदल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार — प्रा. सुधाकर माटे	109
33	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे संसदीय लोकशाही विषयी विचार — **डॉ. प्रशांत खेडकर**	115
34	भारतीय संविधान और बाबासाहेब डॉ. अंबेडकर — प्रा.सुनिता शंकरराव खेकाळे	119
35	Dr. Babasaheb ambedkar's perspective on child labour welfare under the indian constitution and its relevence in the present context. — **Prof. Dr. Manisha S. Araj**	122
36	Contribution of Dr. BabasahebAmbedkar towards Indian Women Empowerment — **S.N.Hirekhan**	126
37	Dr.Ambedkar's Contribution towards Dalit and Rural Women in India. — **Chandrabhan K. Jiwane**	130
38	Dr.Babasaheb Ambedkar theVanguard of Human Rights. — ***Aakash Popat Haral***	134
39	Dr. B.R. Ambedkars Thoughts on Economic Development of India — **Dr. S.R. Gurjar**	138
40	Interpreting Agricultural Thoughts of Dr. Ambedkar in Contemporary Scenario — **Dr. Eknath W. Khedkar**	141

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue
UGC Approved No. 40705
I SSN : 2348-7143
April 2019

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य क्षेत्रातील बहुमोल योगदान

डॉ. प्रशांत सा. ठाकरे,
ग्रंथपाल सरस्वती कला महाविद्यालय, दहीहांडा ता.जि. अकोला

प्रस्तावना :-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे समाजसुधारक, नवसमाज निर्मितीचे भाष्यकार, एक राजनितीज्ञ, एक अर्थतज्ञ अशी विशेषणे त्यांना लावली जात असली तरी ते एक उच्च कोटीचे वाड्.मय निर्माते आहेत. त्यांनी आपल्या संपूर्ण हयातीत विपूल असे साहित्य लेखन केलेले आहे. त्यांनी लिहिलेले साहित्य हे आजही सर्व समाजाच्या मार्गदर्शनाचे केंद्र ठरलेले आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय संविधान निर्मितीचे कार्य करुन या देशाला एक अनुपम अशी भेट दिलेली आहे की ज्या माध्यमातून आज संपूर्ण देशाचा कारभार सुरळीत चालत आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या लेखनीतून भारतातील कोणत्याही राजकीय नेत्याने केले नसेल एवढे प्रचंड लेखन केले आहे. त्यांचे पूर्ण झालेले एकूण २२ ग्रंथ आणि पुस्तिका अपूर्ण राहिलेले १० ग्रंथ, निवेदने किंवा साक्षीपूरावे विपूल प्रमाणात शोध निबंध, लेख आणि परिक्षणे एवढा अफाट संग्रह डॉ. बाबासाहेबांचा इंग्रजी लेखनाचा आहे. त्यांचे बहुतांश लेखन इंग्रजीतूनच आहे. काही लेखन त्यांनी मराठी व इतर भाषेतून केलेले आहे.

महाराष्ट्र शासनाने डॉ. बाबासाहेबांचे भाषण व लेखन असे अमुल्य साहित्य आतापर्यंत २२ खंड प्रकाशित केले आहे. त्यांच्या संपूर्ण साहित्याला ४२ खंण्ड अपूरे पडतील असे प्रकाशन समिती सांगते. मल्याळम भाषेत बाबासाहेबांचे साहित्याचे ४० खण्ड प्रकाशीत झालेले आहे. आज डॉ.बाबासाहेबांचे विचार केवळ भारतातच नाही तर संपूर्ण जगात संशोधक आपल्या संशोधनात संदर्भ म्हणून अभ्यासतात.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराच्या लिखाणाचे वैशिष्ट्य :-

डॉ. बाबासाहेबांच्या लेखनशैलीचे पैलू विविधअंगी असल्याचे आपल्याला जाणवते.

१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची लेखनशैली, लोकभाषा, बोली, सुभाषीतांचा वापर, म्हणींचा वापर करुन जनमानसाच्या मनाचा ठाव घेते.
२) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या लेखनीत चिंतनशिलता, मर्मभेदकता, सूचकता, मर्दानीपणा, रोखठोक विचार इ. लेखनगुण आहेत.
३) बुध्दीप्रामान्यवाद, आक्रमक निर्धार, तर्कशुध्दता ही त्यांच्या भाषेची शैली आहे.
४) चिंतनशिलता हा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या लेखनाचा गाभा आहे.
५) लोकजागृती, समाजजागृती, समाजाला दिशा दाखवणारे असे त्यांचे लेखन आहे.
६) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्यलेखन हे ओजस्वी, समाजव्यवस्था व दैनंदिन जीवन जगण्याची कला शिकविते.

त्यांच्या लेखनीतून प्रगट झालेले साहित्य हे उच्च कोटीचे असून त्यामध्ये अभ्यासवृत्ती स्पष्ट दिसते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लेखन हे बहुआयामी असल्यामुळे त्यांनी साहित्य क्षेत्रात प्रत्येक घटकाला स्पर्श केला आहे. त्यांचे लेखन केवळ एका विषयावर किंवा चाकोरीबध्द मध्ये असल्याचे आपणास दिसत नाही. त्यांनी विपूल असे ग्रंथ साहित्य निर्माण केलेले आहे. त्याचा थोडक्यात गोषवारा देण्याचा प्रयत्न या निबंधाच्या माध्यमातून करण्यात आला.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे लिखानसाहित्य :-

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी लिहिलेले ग्रंथ काहीतर हे त्यांच्या हयातीत प्रकाशित झाले तर काही त्यांच्या महापरिनिर्वाणानंतर प्रकाशित होवू शकले ज्याचे वर्षानुसार विवरण पुढीलप्रमाणे आहेत.

१) कास्ट इन इंडिया (१९१७)
२) स्मॉल होल्डींग इन इंडिया ॲन्ड हेअर रेमिडीज (१९१८)
३) दी प्रॉब्लम ऑफ रुपी (१९२३)
४) दी इव्हॅल्युशन ऑफ दी प्रोव्हीजनल फायनान्स इन दी ब्रिटीश इंडीया (१९२४)
५) वेटींग फॉर अ व्हिझा (१९३५-३६)
६) अनाइअलेशन ऑफ कास्ट (१९३६)

CODE 232

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February-2019 Special Issue - 110 (A)

LIBRARY SCIENCE

Guest Editor :
Dr. F. C. Raghuwanshi
Principal,
Vidya Bharati Mahavidyalya, Amarawati

Executive Editors of the Issue :
Dr. V. P.Gudadh, Prof & Head Dept. Of Library and information Science SGBAU Amravati
Dr R.R.Khokle, Librarian Shri Shivaji Science College Amravati
Dr.V.R.Shekhawat, Librarian Vidyabharati Mahavidyalya Amravati
Dr A.D.Wankhade, Librarian Mahatma Jotibaphule Mahavidyalya Amravati
Mr V.T. Adlok, Librarian Late Dattatraya Pusadkar Arts College Nandgaopeth Amravati

Chief Editor : Dr. Dhanraj Dhangar (Yeola)

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

Swatidhan Publications

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

58	Information Communication Technology in Library **Prof. Mahendrasing M. Chavan.**	268
59	Soft Skill For Library Professionals in the Modern Era **Mr. Laxmikant M. Satpute**	272
60	Use of E-Resources in Libraries **Pratiksha U. Deshmukh**	276
61	Role of Information Literacy in Digital Age **Satish K. Chandel,**	282
62	Changing Role of Academic Libraries in the E- Learning Process **Shubangi P. Ingole**	287
63	Current Trend: Role of Librarians in the Virtual Library Environment **Prof. Surendra D. Awathare**	291
64	Use of Mobile Technology in Library for Providing Library Services **Shekhar G Dixit**	294
65	Use of Social Networking Sites and it Application in Library **Ku. Chhaya A. Khanzode & Dr. Ravindra D. Sarode**	300
66	Development of Ict in Library and Information Services **Dr. Pallavi D. Chopde**	308
67	State of the Art of Library Automation: An Evaluative Study of KRC Solapur and KRC Gondwana University **Rushikumar R. Kuralkar & Dr. Vaishali Praful Gudadhe (Choukhande)**	311
68	Online Marketing of Library Services: Effective Types of Digital Marketing **Dr. Jugal Eknathrao Maldhure**	318
69	Use of E-Resources in College Libraries : A Study **Umesh S. Kurhade**	322
70	Current Trends in Libraries in the Age of Information Communication Technology Use of Web Tools **Dr.Prashant S.Thakare**	327
71	Role of E-Resources in Research Libraries **Mr.Umesh D. Band**	331
72	Digital Document Creation: A Modern Trend of Information Service **Mr.Umesh A. Khadse**	335
73	Information Literacy and Continuing Education: A Teacher'sviews **Meena Vaidya**	341
74	A Challenge to Librarian to Motive Students For More use of Library in Current Era **Mr.Rajesh Gedam**	344
75	Switch to Smart Education Through Moocs in Knowledge Management Era **Pravin Madhaorao Dongare**	349
76	The Impact of Internet of Things (Iot) in Academic Library **Mr. Ashish V. Chaudhari**	359
77	Web Based Library Services : An Overview **Anita P. Patil**	362
78	Current Trends in Library and Information Science Education and Research in India **Jitendra R. Dange**	367
79	Recent Trend in N-LIST and NDL **Mr. Manoj P. Waghmare& Mr. Avinash G. Yette**	370
80	Impact of ICT on Developing Reading Styles and Habits Among School Students In Amravati Division **Mr. Rohidas B. Rathod**	375
81	Implementation of Qr Code At Shankar Narayan College of Arts And Commerce, Bhaindar (E) Thane Library: A Case Study **Sandesh Madhaorao Dongare**	380
82	Open Source Software: Library Automation At Free Of Cost **Vikas T. Adlok**	386
83	Impact of ICT And Necessity of Information Literacy For Academic Libraries **Dr. Atul D. Wankhade**	395
84	Uses of Digitazation Transformation of Educational Library And It's Resources **Niranjan Bhaurao Meshram**	398
85	Current Trends in Library and Information Science **Prof. Mukund V. Katole**	401
86	Application of Mobile Technology in Library Services: A Case Study **Mr. Mangesh S. Junghare & Mr. Pankaj Raut+**	405
87	Knowledge Management: Role of Academic Libraries **Ms. Savita B. Bonde.**	411

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 110 (A): Library Science
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
February-2019

Current Trends in Libraries in the Age of Information Communication Technology Use of Web Tools

Dr.Prashant S.Thakare
Librarian
Saraswati Arts College.Dahihanda
thakaresac@gmail.com

Abstract:

There has been developmental changes in the society because of its dynamic nature. In view of this, the traditional method of discharging responsibilities in most fields of human endeavor. is gradually going into extinction and thus, the need to move along with times. in information and communication technology era the information gather very rapidly and therefore it a need of time retrieval of information web Tools is very useful for library professionals as well as researcher and student.

Introduction:

In the age of information technology every person need information rapidly and other hand Discovery and dissemination of new knowledge has always been a necessary work to uplift social and economical status of the people. Advancement in knowledge is invariably accompanied by social change and progress. In the pre- industrial society research was mostly a private affair and the researchers and scholars were patronized by the kings and elite. After the industrial revolution the pace of research had to be quickened to meet the growing demands of the society. Mounting population pressure, growing consumerism, fast depletion of limited natural resources.

Tools through Which the Deep Web can be accessed by Librarians

Deep Web is more useful for serious researches. So, the value of the Deep Web content is immense to librarians to serve their users effectively. Hence, it becomes extremely crucial for librarians to know how to access this mass of information that resides in the Deep Web. Many companies like the Bright Planet are extending solutions to this problem.

Deep Web is listed below arranged in an alphabetical order with some annotations.

Beaucoup:

It is a collection of over 2,500 searchable databases and search engines. It contains free information sources in the areas of computer, software, employment, society, geography, health, business & money, media, people, reference & education, sciences, family, pets, hobbies etc.

Bloomsbury Research Centre:

This meta site covers dictionaries, quotations and literary reference works. It also links to gateways, awards and festivals and book trade information. It is useful to all those who are interested in writing and literature. It is provided by Bloomsbury Publishers, London.

Business.Com:

It contains Web pages on 64,000 plus public, private and international companies. It is extremely useful for business information. It is useful especially for information related to marketing, human resource, business travel and consumer services.

SCHOLARS IMPACT

Quarterly

An International Multidisciplinary Multilingual
Peer Reviewed Research Journal

ISSN 2394 - 7632
EISSN 2394 - 7640
Special Issue

Approved By UGC
Journal No- 41129

IMPACT FACTOR - 5.9

ICSSR Sponsored

Two Days National Seminar
on

Indian Council of Social Science Resear

"LIBRARY AUTOMATION USING SOUL SOFTWARE"

24th & 25th February 2019

February 2019 (Special Issue)

CODE 232

❖ EDITOR IN CHIEF ❖

DR. M. RAGHIB DESHMUKH

❖ GUEST EDITOR ❖

DR. ASHOK S. SONONE
PROF. R. G. BAHETI

DR. S. R. BAHETI
SHRI. M. K. SONONE

www.scholarsimpact.com

: Organised by :

Department of Library Science

The Berar General Education Society's

SITABAI ARTS, COMMERECE & SCIENCE COLLEGE, AKOLA.

Re-accrediated by NAAC with A (Grade)

(Affiliated to : Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati

87

STRESS MANAGEMENT FOR LIBRARY SCIENCE PROFESSIONALS IN DIGITAL ERA

DR. PRASHANT S. THAKARE
Saraswati Arts College.Dahihanda Dist. Akola.
thakaresac@gmail.com

Abstract:

Today era of information communication technology that ways the day new technologies evolve library operations are changing rapidly and librarians need to adopt to new plan of action. Environment pressures of today are forcing library to focus on accelerating technology, innovation, technical complexities, social and legal issues, cost, risk, competence, skill of staff and technology itself. Therefore, the necessity is to work in a protective manner. in this paper discuss all types of stress of library professionals surfing in present digital era.

Introduction:

The word 'stress' is defined by the Oxford Dictionary "a state of affair involving demand on physical or mental energy. Stress is a measure of the internal force. It is internal forces arise as a reaction to external forces applied to the body. Stress is simply a fact of nature forces from the inside or outside individual responds to stress in way that affect the individual as well as their environment. Stress is related to both external and internal factors. We think that stress is negative experience. But from a biological point of view stress can be neutral, negative or positive experience Stress is not something "out there" rather stress is within the person i.e. response of body or mind. People under stress have a greater tendency to engage in unhealthy behavior. The source of the demand or challenge is referred to as a "stressor". Stress affects the body, mind, behavior and emotion of the stressor.

Types of Stress:-

- Good Stress
- Bad stress
- Ugly stress

Types of stress in Libraries:-

Stress of library and information professionals can be divided into the following categories:

- Physical stress
- Mental stress
- Technological stress
- Job security stress

KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232 AKOLA

Reasons of Stress in Librarians:-

There are many reasons for the creation of stress among LIS Professionals. Some of the causes have been observed to be severe while others are not but both have been observed to be producing negative or uncomfortable feeling among the librarians. These are as follows:

- Technology change
- Change in library environment
- Change in types of documents

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOW ASSOCIATIONS

RESEARCH JOURNEY

INTERNATIONAL E-RESEARCH JOURNAL

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

24 APRIL 2019

SPECIAL ISSUE 182 (D)

NCCLIST - 2019

CODE 232

National Conference

on

Contemporary Innovations in Library and Information Science, Social Science and Technology for Virtual World (NCCLIST-2019)

Contemporary Innovation in Library Science

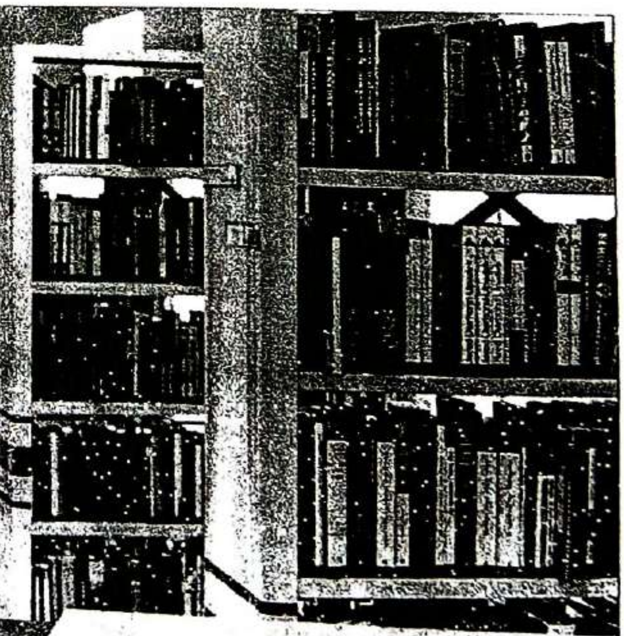

Guest Editor
Dr. Nilesh N. Gawande
Principal,
Late B.S. Arts, Prof. N.G. Science & A.G. Commerce College,
Sakharkherda, Tq. Sindkhed Raja Dist. Buldana

Executive Editor
Mr. Prakash S. Kolhe
Librarian,
Late B.S. Arts, Prof. N.G. Science & A.G. Commerce College,
Sakharkherda, Tq. Sindkhed Raja Dist. Buldana

Chief Editor
Dr. Dhanraj T. Dhangar
Yeola, Dist. Nashik (MS), India

SWATIDHAN PUBLICATIONS

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 182 (D)- Contemporary Innovation in Library Science
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
April-2019

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
1	Use of Social Medias for Libraries	Mr. Amol Meshram	07
2	Means and Ways of Professional Development of Librarians	Ganesh Nishane & Dr. Ravindra Sarode	12
3	Intellectual Property Rights Policy Awareness of Teachers and Student in Higher Education	Dr. P. H. Barad	16
4	Use of Internet Services in Matoshree Vimlabai Deshmukh College Amaravati	Dr. Nitesh Chore & Mangesh Deshmukh	22
5	Handling of Electronic Resources and Traditional Resources in College Library in ICT Era.	Dr. Prashant Thakare	26
6	Citation Analysis of Ph.D. Theses in Economics Submitted to Marathwada Agricultural University, Parbhani during 2003 to 2012	Dr. Sanjay Wagh & Dr. (Ms) Rasika Wadalkar	29
7	E-Resources Ayurvedic College Library, Aurangabad : A Study	Dr. Anamika Mathur & Mr. D.T. Pise	35
8	Important Best Practices for College Library	Dr. Ashish Thanekar	38
9	Total Quality Management in Library	Dr. Y. P. Bhale & Vitthal Batule	42
10	Mobile Technology in Library Services	Dr. Dattatray Dhumale	44
11	Innovative Library Services of Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Library	Dr. Deepak Kapade	47
12	WhatsApp: An Innovative Tool for Information Dissemination in Academic Libraries	Dr. Ekta Menkudale	51
13	Paradigm Shift from System to Paperless Library	Dr. Gulshan Kuthe	55
14	Plagiarism : Understand, Detect and Prevent	Dr. Jagdish Kulkarni	63
15	INFLIBNET N-LIST: Application and Awareness among Higher Education Teachers in Anjangaon Surji, Achalpur and Daryapur Tahasil	Dr. Jugal Maldhure	67
16	An Overview of Subject *GATEWAYS* useful for Agricultural Libraries	Dr. Kalbande Dattatraya, Dr. S. P. Chavan & Dr. Vikram Dahiphale	71
17	Human Rights in Global Perspective	Dr. Laxman Kolte	77
18	Access to E-Resources under N-List Consortium: A Survey of Selected College Libraries in Wardha District (M.S.)	Dr. Milind Ghangare	81
19	E- Books Awareness amongst the Students: A Case study	Dr. Neeta Kene	89
20	Adoptable Process for Digitization in Academic Libraries	Dr. Nilesh Gawande	92
21	Exchange of Personnel and Inservice Trainning	Dr. Pravin Gahale	96
22	Contribution of Social Media in Developing Literature	Dr. Ram Savanekar	101
23	Software for Libraries: Special Reference to Open Source	Dr. Ravikant Mahindkar	103
24	Importance of Continuous Learning in Career Development of Library Professionals	Dr. Ravindra Sarode	110
25	Knowledge Management in Academic Libraries: An Overview in the Indian Context	Dr. Ravindra Sarode & Dr. Ashish Raut	116

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
ecial Issue 182 (D)- Contemporary Innovation in Library Science | April-2019
UGC Approved Journal

Handling of Electronic Resources and Traditional Resources in College Library in ICT Era.

Dr.Prashant. S. Thakare.
Librarian
Saraswati Arts College.Dahihanda. Akola
Sant Gagde Baba Amravati University Amravati
thakaresac@gmail.com.
Cell.no 9689151431

Abstract:

College library is important part of institutions as well as other Department. After information explosion information growing rapidly. in all subject .this information is a electronic form. This resources storage and handling it a very crucial part. Librarian done it works traditional as well as modern systematic manner. In this paper focus how to handling electronic and traditional resources in college library.

Key words: Digital library, Electronic resources, Traditional resources, Library challenges.

Introduction:

One of the important criterions of any research is to evaluate information sources. In this aspect both print and e-resources are made evaluation with the factors such as updating, references, citations, convenience of reading and etc. The most revolutions of information communication technology has forced to libraries for using resources. There is lots of difference between print and traditional resources at the time of usage.

Digital VS Traditional college libraries:

The shift from traditional libraries to the digital is not merely a technological evolution, but requires a change in the paradigm by which people e access and interacts with information.
A traditional library is characterized by the following:

- emphasis on storage and preservation of physical items, particularly books and periodicals
- cataloging at a high level rather than one of detail, e.g.. author and subject indexes as opposed to full text
- browsing based on physical proximity of related materials. e.g., books on sociology are near one another on the shelves
- passivity; information is physically assembled in one place; users must travel to the library to learn what is there and make use of it

By contrast, a digital library differs from the above in the following ways:

- emphasis on access to digitized materials wherever they may be located. with digitization eliminating the need to own or store a physical item
- Cataloging down to individual words or glyphs.
- browsing based on hyperlinks, keyword. or any defined measure of relatedness; materials on the same subject do not need to be near one another in any physical sense
- Broadcast technology: users need not visit a digital library except electronically; for them the library exists at any place they can access it. e.g.. home. school. office. or in a car.

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

Valume-VIII,
Issue-I
January - March
2019

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL
ISSN 2277-5730

AJANTA

English Part - I

613.7
3358
EDI

SARASWATI KALA MAHAVID... TQ.DIST.AKOLA

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF ENGLISH PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
1	A Study of Gender Inequality in India **Asst. Prof. Punam Narendra Mahalle**	1-8
2	An Eco-critical Interpretation of Walt Whitman's Select Poems **Dr. Mahendra Chhangani**	9-14
3	Stress Reducing Antioxidant Educational Module and its Effect on the Knowledge Level of College Students **Dr. Shreya Chauthaiwale** **Ashwini Bharsakale**	15-18
4	Applicability of Vedic Mathematics in the Curriculum of Arts Faculty **Ashish P. Hatgaonkar**	19-26
5	Application of TELL for Teaching English Pronunciation **Gajanan B. Mane**	27-31
6	Recent Trends in Banking Sector **Dr. Prashant J. Katole**	32-36
7	Change in the Goal of English Teaching **Asst. Prof. P. S. Athawale**	37-39
8	Change in the Goal of Teaching English **Prof. Manisha Bhaurao Kamble**	40-43
9	Benefits of Yoga in Physical Education and Sports **Dr. Santoshi R. Saulkar**	44-49
10	MOOC: A New Avenue for English Teachers and Learners of India **Nilesh Autkar**	50-54
11	Growth Rate of Rural Population in Yavatmal District (Maharashtra State) **Dr. Ajay J. Solanke**	55-59
12	The Role of Sports Psychology in Improving Sports Performance **Dr. Sagar Pralhadrao Narkhede`**	60-65
13	Significance of Reading Method **Dr. T. K. Kanthale**	66-68

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA
CODE 232
DAHIHANDA, TQ.DIST.AKOLA

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

12. The Role of Sports Psychology in Improving Sports Performance

Dr. Sagar Pralhadrao Narkhede
Director of Physical Education & Sports, Saraswati Arts College, Dahihanda, Tq. Dist. Akola.

Abstract

Athletes need to be aware of psychological factors in sport, the important role they play and how they contribute towards maintaining health and well being. Being aware of this will help ensure athletes training and performance is not affected. Performing at your peak requires physical fitness, skill related fitness and psychological preparation. Here we will be looking at the role of sports psychology in improving sports performance.

Key words:- Sports Psychology, Psychological Techniques, Sports Performance.

Introduction

Competition in sports and the overall performance of athletes in numerous aggressive sports results in increased pressure most of the athletes. This elevated stress makes the athlete to react mentally and bodily in a manner that negatively affects the performance abilities of the athletes. The athletes may additionally anxious, increase their heart beats, sweat all over as they be anxious about the feasible outcomes of their overall performance. Such athletes find it difficult to focus on the venture beforehand.

This element has resulted in lots of coaches and trainers to take extra hobby inside the challenge of sports psychology, especially inside the thing of competitive tension. The attention has focused on elements that affect overall performance in sports, bodily interest and exercise and on capabilities athletes practice in aggressive surroundings. Ones the elements effecting overall performance are hooked up, the abilities required for succeeded in aggressive surroundings also are taught to the athletes.

Effects of Psychological Factors on Sports Performance

Athletes need to be aware of psychological factors in sport, the important role they play and how they contribute towards maintaining health and well being. Being aware of this will help ensure athletes training and performance is not affected. Performing at your peak requires

National Conference

on

Interdisciplinary National Conference on Role Of Physical Education and Other Disciplines in Enhancing the Performance of a Player & Fitness for Young and New India

24th Dec. 2018

Organized By,

IQAC

Bar. R. D. I. K. & N. K. D. College,

Badnera – Amravati

Collaboration with

Art & Science College , Kurha

And

Physical Education Foundation of India

49.	Mr. Ranveersingh K. Rahal	Effect Of Indian Traditional Training And Modern Training Methods On Vital Capacity And Breath Holding Of Wrestlers	142 To 145
50.	Dr. Sanjay Deshmukh	Posture And Health	146 To 147
51.	Santosh Ramkrishna Chaudhary	The Effect of PranayamaTraining Programme on Respiration Rate of Taekwondo Player	148 To 150
52.	Prof. Rajani W Bhoyar (Gaikwad)	Factors Influencing Ball Throwing Velocity in Young Female Handball Players	151 To 152
53.	Dr.Alka Karanwal,(DPE)	Effect of 8 Weeks Dynamic Surya Namaskar Training Programme on Determined Awareness in Archers	153 To 156
54.	Dr. P.V. Raut	Role of Nutrition & Dietetics	157 To 159
55.	Dr. Sudhir D. Pathare	Role of Yoga Education for School Level Player	160 To 161
56.	Dr. Lata B. Hiwse	Dietetics and Physical Fitness Scenario in Indian Population	162 To 163
57.	Prof. Dr. Vaishali S. Deshmukh	Obesity in Children	164 To 165
58.	SonaliS. Bandre Dr. Vijay B. Datarkar	Comparative Study Of Anxiety Level Between Male Elite & Sub-Elitevolleyball Players Of Nagpur University	166 To 169
59.	Mr. Ritesh D. Bansod Dr. Pravin D. Lamkhade	Effect Of Computer Work On Eyes And Remedies To Overcome Eye Tension	170 To 171
60.	Dr. Divakar Ruikar	Correct Protective Gadgets for Safety in Sports	172 To 173
61.	Dr. Durgesh B. Kunte	Sports Performance Improvement Through Physical Therapy	174 To 175
62.	Prof. Sarjerao Rambhau Wagh	The Importance of Physical Therapy in Sports	176 To 176
63.	Dr. Devendra Gawande	Physiotherapy Treatment Techniques in Sports	177 To 178
64.	Prof. Gajanan V. Patil	Role of Physical Therapy in Sports	179 To 180
65.	Prof. Anjali Barde	Mental Imagery In Sports Performance	181 To 183
66.	Dr. Santosh Tayade	Mental Health Benefits of Exercise	184 To 185
67.	Dr. Sagar Pralhadrao Narkhede	Advanced Sporting Technologies For Athletic Performance	186 To 188
68.	Dr. Dilip Malekar	Role of Physiotherapist in Sports Performance	189 To 190
69.	Rajendra Alset	Career Opportunities In Sports Management	191 To 192
70.	Prof. Avinash Vitthalrao Kharat	Management In Sports	193 To 194
71.	Dr. Sanjay Choudhari	Sports Physiotherapy & Exercise	195 To 196
72.	Gajanan S. Paikat	Effects of Psychological Factors on Sports Performance	197 To 198
73.	Dr. Anil Vaidya	Psychological Tricks for Improving Sports Performance	199 To 200
74.	Sugandh Band	Performance Evaluation Tests In Physical Education & Sports	201 To 204
75.	Dr. Yeshwant V. Patil	Mental Strength Training For Sports Person	205 To 206
76.	Dr. Nitin Deulkar	Psychological Tips For Mental Training	207 To 208

Advanced Sporting Technologies For Athletic Performance

Dr. Sagar Pralhadrao Narkhede,
Director of Physical Education & Sports,
Saraswati Arts College, Dahihanda,
Tq. Dist. Akola.

Introduction:-

With the implementation of technology, correct decisions have been made, giving to the right team the winner place. The use of technology has its pros and cons but almost every sport now days is supported by it allowing to fans, athletes and judges, a more enjoyable environment while watching, playing or deciding a sport event such as Tennis or Swimming. With implantation of modern cameras for instant replay, new materials for racquets as well as automatic heating system for pools and sophisticated swimsuit new techniques and rules are being used in order to preserve the authenticity of the olden sport, where the athletes make the effort to win a medal or a position in the history.

➢ ***What are sporting technologies?***

Sporting technologies are guy-made manner advanced to reach human pursuits or dreams in or relating to a selected recreation. Technology in sports is a technical way by way of which athletes try to enhance their training and competitive environment with the intention to beautify their ordinary athletic overall performance. It is the understanding and alertness of the usage of specialized system and the state-of-the-art cutting-edge technologies to perform tasks greater correctly. Examples of wearing technologies consist of golfing clubs, tennis rackets, pole vault poles, athletic sports tools (clothing and footwear), advanced computer stimulations and movement seize.

➢ ***What are the advantages of advanced sporting technologies?***

Recent trends in sporting technologies have created an expansion of products aimed toward improving and increasing athletic performance. The health and well-being of performers can be maintained and observed, and accidents treated, via the production of technology which include coronary heart charge monitors, pedometers and frame-fat monitors. The use of these has given people more expertise of the frame and its capacity to soak up exercising, which in flip has allowed athletes to teach and compete in sports to a miles older age. The safety of these concerned has additionally be helped through the development of sure wearing device, inclusive of helmets and body protection which are used as an instance in cricket and hockey to assist prevent injuries. Modern wearing technologies have additionally made officiating simpler and more accurate, and spectator interest and excitement is improved by means of broadcasting and in-stadium shows or scoreboards.

➢ ***How can technology be used to enhance athletic performance?***

Sports gear which include garb and footwear need to be consumer-pleasant and encompass precious houses which includes electricity, flexibility, density, thickness, durability, longevity, resistance to moisture and greater importantly value. Footwear is usually taken into consideration extra for comfort and harm avoidance in place of performance enhancement, while garb including the full frame fits used in swimming are frequently claimed to rationalise the competitor's performance times wherein prevailing or losing the race is measured in hundredths of a second. Sporting equipment including the composite tennis racket has been created if you want to offer greater ball pace, and decrease the capability vibration that could lead to a circumstance called tennis elbow (damage to the small blood capillaries inside the muscles and ligaments that surround the elbow joint). In other carrying device together with the golfing membership, the overall mass of the membership has reduced which is believed to result in a more manageable distance and possibly a extra particular shot. The bicycle has additionally undergone modern-day day advances with the improvement of specialist wheels, pneumatic tyres, damage levers and pedals, which are all aimed toward growing balance and pressure of the bicycle.

➢ ***How can technology be used to analyse athletic performance?***

Technologies inclusive of 'smart' system may be used to measure performance. These encompass devices used for workout stress checking out and cardiovascular evaluation, human response time and frequency of movement meters, and devices together with force systems that measure the traits of jumping and jogging. More current technology which includes motion seize evaluation also are used to examine overall performance. This involves digitally recording on

12

Half - Yearly
May 20[illegible]
ISSN 2349 - 722[illegible]

International
Journal of Fitness Health, Physical Education & Iron Games

Published by
International Federation for Fitness, Health, Physical Education & Iron Games

Approved by UGC
New Delhi Approved Journal No.: 63896

Demonstration by Students from HVPM, Amravati, India

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA DAHIHANDA, TQ.DIST.AKOLA
CODE 232

Table of Content

Sl.n	Title's	Page no's
1	The effect of hatha yoga training on agility and flexibility of females students by selected asanas. Anil A. Deshmukh, Rajabhau Deshmukh	1-4
2	Yoga and its importance in our daily life Atmaram Parashram Rathod	5-10
3	Exploring the therapeutic effects of yoga Shubhangi Damle	6-15
4	Recent development in yoga: A scientific perspective Jyoti Jungare	16-20
5	A role of yoga in School / College Education Sagar Pralhadrao Narkhede	21-24
6	Yoga for stress reduction and injury prevention at work Santosh Pundlikrao Tayde	25-27
7	Effect of yoga practices on physical fitness Sanghpal W Narnaware	28-32
8	Stress management of an individual, family & at work place through vipassana meditation. Jyoti M Gaikwad	33-36
9	Benefits of yoga in physical education and sports Khushal J. Alaspure	37-41
10	Global mental health, peace and sustainability through yoga Madhuri Yogendra Kopulwar	42-46
11	Need of yoga on sports performance Manoj Prabhakarrao Armarkar	47-51
12	Effects of yoga on runners Manoj M Pimpale	52-54
13	Yoga Education promotion in India Yogeshwar Sakharam Nikas	55- 60
14	Sport and physical activity enhance children's learning Shamsundar Goverdhandas Kela	61-63
15	Effects of yoga in control of mental distress Sangita Deshmukh	64- 67
16	Comparative analysis of yogic therapy and naturopathy treatments on blood pressure patients. Seema V. Deshmukh	68-71
17	Comparative study of personality of morning walker and yoga practitioner men of chandrapur . Shri. Shailendra D. Giripunje	72-74
18	COMPARATIVE STUDY OF SHOULDER AND LEG STRENGTH OF WOMEN JUDOKAS AND BOXERS. Naheed Parveen Mohd. Farooque Shaikh, *Ravi Sahu*, Anita Gupta	75-77
19	Effect of dhyan (meditation) on performance of archer	78-80

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA DAHIHANDA, TQ.DIST.AKOLA CODE 232

International Journal of Fitness, Health, Physical Education & Iron Games
ISSN 2349 – 722X, Vol: 6, No: 4, (Special Issue) May 2019

A ROLE OF YOGA IN SCHOOL / COLLEGE EDUCATION

Prof. Dr. Sagar Pralhadrao Narkhede,
Director of Physical Education & Sports,
Saraswati Arts College, Dahihanda, Tq. Dist. Akola, India

ABSTRACT

Yoga is a holistic machine of assorted thoughts body practices that can be used to improve mental and bodily fitness and it's been applied in a ramification of contexts and situations. Educators and colleges are looking to encompass yoga as a price-powerful, evidence-based totally element of urgently needed well-being programs for their college students. The primary purpose of this look at was to systematically look at the available literature for yoga interventions solely in college settings, exploring the proof of yoga-based totally interventions on educational, cognitive, and psychosocial benefits.

Keywords: yoga, school, college, education & students.

INTRODUCTION

"Educating the mind without educating the heart is no education at all." - Aristotle

Yoga is basically the most important ancient art that aims towards the building up of a healthy mind within a healthy body. For that reason, it is considered to be the harmonizing system which rejuvenates the body, mind as well as the soul. The great saints, therefore, have mentioned yoga to be a universal attribute of mind which enhances the physical, spiritual and mental status of the human body.

Meditation and yoga brings a effective vibes a number of the students and in the event that they do it often it will assist in bringing wonderful effects which is fine for the students. There are style of tremendous effects of yoga for beginners and various other peoples. Student lifestyles is a very important length of 1's life, these years can make or wreck someone.

Objectives

The primary purpose of this look at was to systematically look at the available literature for yoga interventions solely in college settings, exploring the proof of yoga-based totally interventions on educational benefits.

METHOD

Most recent literature based on the role of yoga in school education was thoroughly reviewed. All the literature was accessed from four most popular search engines i.e. PubMed, Scopus, Web of Science and Google Scholar. The papers from the standard scientific journals were only included.

RESULTS AND DISCUSSION

This review systematically tested the literature on yoga in school /college settings. There is usually a lot to do and such a lot of distractions on the identical time, especially in a international like nowadays in which Face book and gaming takes up more time than something else. Some of the Results related the role of yoga in school education and its benefits is given below;

- De- stressing the students-

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232 DAHIHANDA TQ.DIST.AKOLA

National Assessment & Accreditation Council

CGPA 2.21 (B)

Organized by

IQAC

Mahajan College of Technology

In Collaboration With

Smt Nankibai Wadhwani Kala Mahavidyalaya

[illegible] & 24th March 2019

Conference Venue: Mahajan College of Technology, Wadgaon Road, Yavatmal

S.No.	Title	Authors	Page No
116	Healthy Diet affects the Youth	Dr. Rajesh D. Chandrawanshi	447
117	The Importance & Benefits of Nutrition	Dr. Sagar P. Narkhede,	450
118	PERFORMANCE ANALYSIS RESEARCH IN SPORTS AND GAME	Dr. Sandeep M. Chawak	453
119	Role of Nutrition in Life	Dr. Sangita A. Deshmukh	458
120	ANALYSIS OF SPEED AND AGILITY OF BASKETBALL PLAYERS AT DIFFERENT PLAYING POSITION	Dr. Shridhar R. Dhakulkar	461
121	Physiology & Exercise	Dr. Shrikant Aloney	465
122	EFFECT OF SIX WEEK PRANAYAMA PRACTICES ON CARDIO-RESPIRATORY ENDURANCE OF KHO-KHO PLAYERS	Dr. Shrikant S. Mahulkar	469
123	THE SPORTS MEDICINE & PHYSICAL FITNESS IN FORENCE SCIENCE & SPORTS	Dr. Sohan R. Satpute	473
124	Nutritional Aspect of Sports	Dr. Subhash S. Dadhe	479
125	ROLE OF YOGA IN PHYSICAL FITNESS	Dr. Sunil Kumar	483
126	Nanotechnology Booster for sports performance	Dr. Tanuja S. Raut	485
127	"To compare the leg strength of sprinters and long distance runners"	Dr. Uday N. Manjre	488
128	Effect of Aerobic Exercise on the Physiological Variables of Rural Background Sportsmen	Dr. Umesh Jugalkishor Rathi	492
129	ROLE OF YOGA IN PHYSICAL EDUCATION & SPORTS	Dr. Vasistha A. Khodaskar	495
130	EFFECT OF POLYMETRIC EXERCISES ON CARDIO-VASCULAR ENDURANCE AND PLAYING ABILITY OF BASKET BALL PLAYER	Dr. Vikas R. Tone	500
131	NUTRITION STRATEGIES FOR HEALTH & ATHLETIC PERFORMANCE	*Dr. Vivek P Gulhane*, Dr. Ashwani Kumar**	504
132	Role of Yoga Exercises and Aasanas in Daily Life	Dr. Waman Gulabrao Jawanjal	507

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA
CODE 232
DAHIHANDA, TO.

Global Journal of Applied Social, Political, Sports & Science - **ISSN 2278-4349**

The Importance & Benefits of Nutrition

Dr. Sagar P. Narkhede,
Director of Physical Education & Sports,
Saraswati Arts College,
Dahihanda, Tq. Dist. Akola.

Abstract:-

Health is lots more than the absence of disease. It is a wonderful best, emphasizing bodily, social, highbrow, emotional, and non secular well being. Optimum vitamins, presenting all nutrients in each kind and quantity, is the cornerstone of good health and the cutting edge of prevention. The meals we consume, and the vitamins they need to offer, are the maximum critical continuing environmental elements influencing our growth, improvement, practical abilities, and fitness.

Key Words:- Nutrition, Diet.

Introduction:-

Nutrition is critical for every body because food offers our bodies the vitamins they need to stay wholesome, grow, and paintings well. Foods are made up of six classes of vitamins, each with its own unique position inside the frame:

- Protein builds muscle groups and a robust immune device.
- Carbohydrates (which includes veggies, end result, grains) provide you with electricity.
- Fat gives you extra strength.
- Vitamins modify body techniques.
- Minerals alter body procedures and additionally make up frame tissues.
- Water offers cells form and acts as a medium wherein frame strategies can occur.

Having top vitamins way eating the right kinds of meals in the proper quantities so that you get those crucial vitamins.

In order for our bodies to characteristic nicely and stay healthful, it's miles vital that we comply with a terrific nutritious weight-reduction plan. Foods are made up of 6 lessons of nutrients. These vitamins are macronutrients (protein, carbohydrates, fats), micronutrients (nutrients and minerals) and water. If you neglect to have the right mixture of those 6 items, it'll be very hard to stay a healthy life-style and attain your weight loss desires!

- Protein
- Carbohydrates
- Fats
- Vitamins
- Minerals
- Water

Why Nutrition Important ?

Most human beings recognize suitable vitamins and physical interest can help maintain a healthful weight. But the benefits of excellent nutrients cross beyond weight.

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA
CODE 232
DAHIHANDA, TQ.DIST.AKOLA

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VII Issue - II Marathi April - June - 2018

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2017 - 5.2
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Assit. Prof. Vinay Shankarrao Hatole

M.Sc (Math's), M.B.A. (Mkt), M.B.A (H.R), M.Drama (Acting), M.Drama (Prod & Dirt), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan

Aurangabad. (M.S.)

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA
CODE 232
DAHIHANDA, TQ.DIST.AKOLA

VOLUME - VII, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2018
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.2 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२६	विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासात शिक्षकाची भूमिका **डॉ. गजानन रमेशराव रत्नपारखी**	१२२-१२६
२७	२१व्या शतकातील शिक्षकांची भुमिका : संधी व आव्हाने **Shital Mohanlalji Sarda**	१२७-१३१
२८	विविध स्तरावर शिक्षकाची भूमिका **वनसिंग पारता वसावे** **डॉ. एस. एन. शिरसाठ**	१३२-१३८
२९	भारतीय पुराणकथा एक अन्वयार्थ **डॉ. भारती म. तेंडुलकर**	१३९-१४२
३०	विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिण विकासात आणि समाज परिवर्तनात शिक्षकांचे योगदान - एक समाजशास्त्रीय दृष्टीक्षेप **श्री. प्रशांत आर. कांबळे**	१४३-१४७
३१	Molding Society through Teacher **Lt.Dr. R. P. Gawande**	१४८-१५१
३२	शिक्षण संस्थांमधील शिक्षणाचे खाजगीकरण व व्यापारीकरण **डॉ. प्रवीण केशवराव पवार**	१५२-१५५
३३	२१ व्या शतकातील शिक्षकांची भुमिका - आव्हाने आणि संधी **प्रा. डॉ. गणेश ए. पोटे**	१५६-१५९
३४	विद्यार्थी जीवनात शिक्षकाचे महत्त्व **डॉ.वंदना सामंत**	१६०-१६५
३५	विद्यार्थ्यांच्या जीवनात शिक्षकाचे महत्त्व **शिल्पा प्रफुल पवार**	१६६-१६८
३६	विद्यार्थ्यांच्या जीवनातील शिक्षकांचे महत्त्व **किरण जाधव**	१६९-१७१
३७	२१व्या शतकातील शिक्षकांची भूमिका आव्हाने आणि संधी **सौ. मीना रमेश चौधरी**	१७२-१८४

VOLUME - VII, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2018
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.2 (www.sjifactor.com)

३३. २१ व्या शतकातील शिक्षकांची भुमिका - आव्हाने आणि संधी

प्रा. डॉ. गणेश ए. पोटे
विभागप्रमुख समाजशास्त्र, सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा, ता.जि. अकोला.

प्रस्तावना

'विचार आणि विवेक'' ही प्रगतीची कारणे आहेत. आज देशाला वैज्ञानिक आणि मानवतावादी वृत्ती अस शिक्षकांची गरज आहे. शिक्षकीपेशा हे सतीचे वाण आहे, म्हणुन शिक्षकांनी ज्ञानार्जन आणि ज्ञानप्रसार याला घेणे आवश्यक आहे. राष्ट्राची खरी संपत्ती म्हणजे देशात मानवी उर्जेचे स्त्रोत निर्माण होणे होय. आपल्या विद्या तर्कसंगत प्रश्न विचारावेत ज्यामुळे चिकित्सक वैज्ञानिक आणि सत्यशोधक वृत्ती मुलांमध्ये वाढीस लागेल. शिक्षकांचा जोर असायला हवा मिथ्या गोष्टी सोडून सत्य आणि वास्तविक गोष्टीवर भर असायला हवा. अशा प्र शोधक आणि जिज्ञासुवृत्ती आपल्या मुलांमधील अनेक सुप्त गुणांना बाहेर काढेल. याप्रमाणे मुलांच्या वृत्तीत झाल्यास राष्ट्राची खरी संपत्ती म्हणजे मानवी उर्जेचे स्त्रोत आपल्या देशात निर्माण होतील. मनुष्यातील उर्जा संवर्धीत करण्याचे आणि त्या स्त्रोताला मानवतावादी दिशा देण्याचे महत्वपूर्ण कार्य केवळ शिक्षकच करु शकतात.

शिक्षकांची भुमिका :

आज आपल्या राष्ट्राला लक्षावधी शिक्षक हवे आहेत ज्यांची मने उत्तम रीतीने संस्कारीत झालेले अस अशा चांगल्या शिक्षकांची देशाला खरी गरज आहे. केवळ माहिती कोंबलेले मेंदू असणारे शिक्षक नकोत. करावयास शिकविणारे शिक्षक हवेत त्यांची खरी भुमिका पुढील प्रमाणे असावी, स्वतंत्र भारताचा नागरीक म्हणून माझ्या देशाला महान झालेला पाहू इच्छीतो. माझ्या देश बांधवांना उत्कृष्ट ज्ञान मिळावयास हवे. त्यांना सांस्कृतिक जीवन जगता यायला हवे. एक शिक्षणतज्ञ म्हणून माझ्याकडे विद्यार्थी या नात्याने येणाऱ्या मुलां सर्वगुण संपन्न आणि माणूस म्हणून उच्च दर्जाचे शिक्षण दिले पाहिजे. असा विचार करणे शिक्षकांची पहिली महत्वाची भुमिका आहे.

1. उत्तम प्रशिक्षित शिक्षकांने विद्यार्थ्यांच्या मनात राष्ट्रीय सुदृध आरोग्याची आणि स्वास्थाची संकल्पना निर्माण करावी.
2. विद्यार्थ्यांना आपल्या प्रत्येक विषयासंबंधी आत्मीयता निर्माण होईल असे प्रयत्न करावे.
3. विद्यार्थ्यांना स्वतःबद्दल आत्मविश्वास निर्माण होईल आणि त्यामुळे त्यांचे व्यक्तिमत्व विकसित होईल मार्गदर्शन करावे.
4. विद्यार्थ्यांना त्यांच्या आवडीच्या क्षेत्रात असणाऱ्या संधी सांगून त्यामध्ये जाण्यासाठी त्यांची मदत करावे
5. नवनवीन ज्ञानाचा विद्यार्थ्यांना परीचय करुन दयावा.
6. प्रत्येक शिक्षकांने शिकविणे आणि शिकणे त्याची सांगड घालायला हवी.

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318 | Vidyawarta® | January 2019 Special Issue | 01

Vidyawarta®
International Multilingual Research Journal

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर शिक्षण संस्था, चांदा व्दारा संचालित
आणि गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली संलग्नित

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, ब्रम्हपुरी, जि.चंद्रपुर

व्दारा आयोजित

मराठी समाजशास्त्र परिषदेचे २९ वे राष्ट्रीय अधिवेशन

दि. १८ व १९ जानेवारी २०१९

जनसंवाद आणि सामाजिक माध्यमांचा भारतीय समाजावर प्रभाव

मुख्य संपादक
डॉ. स्निग्धा राजेश कांबळे,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, ब्रम्हपुरी, जि. चंद्रपुर

सहसंपादक
डॉ. कुंदन दुफारे,
श्री. जी. सी. पा. मुनघाटे महाविद्यालय, धानोरा, जि. गडचिरोली

संपादक मंडळ

डॉ. अशोक सालोटकर,
गो. वा. महाविद्यालय, नागभीड, जि. चंद्रपुर
डॉ. संजय कुंभारे,
श्री गोविंदप्रभु कला, वाणिज्य महाविद्यालय,
तळोधी (बाळापुर), जि. चंद्रपुर
प्रा. संजय चव्हाण,
यादवराव पोशट्टीवार महाविद्यालय,
तळोधी (बाळापुर), जि. चंद्रपुर

डॉ. विजय दिघोरे,
भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर, जि. नागपूर
प्रा. बालाजी दमकोंडवार,
नेवजाबाई हितकारिणी महाविद्यालय,
ब्रम्हपुरी, जि. चंद्रपुर
डॉ. रविंद्र [illegible]र,
श्री गोविंदराव मुनघाटे महाविद्यालय,
कुरखेडा, जि. गडचिरोली

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205
Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.
At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed
Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295
harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com
Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA ... CODE 232 ... DAHIHANDA, TQ.DIST.AKOLA

78) सामाजिक माध्यम आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य
प्रा. संतोष ए. कावरे, चंद्रपुर || 321

79) जनसंवाद आणि सामाजिक माध्यमांचा भारतीय समाजावर प्रभाव नव—सामाजिक...
प्रा.कामराज आर. रामटेके, भंडारा || 323

80) शेतकरी आत्महत्या आणि वृत्तपत्रांची भूमिका
प्रा. डॉ. सुनिल प्रल्हाद गायगोळ, अकोला || 326

81) समाज माध्यमांची ओळख आणि आयटी सेलचे कार्य
डॉ. एस. डी. दहिकांबळे, उमरी जि. नांदेड || 333

82) कुटुंब विवाह व आप्त संबंधावर होणारा सामाजिक माध्यमांचा परिणाम
प्रा. सुधाकर माटे, उमरेड || 336

83) स्त्री अत्याचार—सामाजिक प्रसार माध्यमांची भूमिका
डॉ. अजय के. मेश्राम || 343

84) प्रसारमाध्यमे आणि बदलते जीवनप्रवाह
प्रा. मोनाली य. बहादूरे, उमरेड || 345

85) प्रसारमाध्यमे आणि सामाजिक परिवर्तने
डॉ. वैशाली उगले, प्रा. सुरेश पवार, वर्धा || 348

86) भारतीय समाज विकासात प्रसारमाध्यमाची भूमिका
प्रा. संजय किसनराव चव्हाण, चंद्रपूर || 351

87) समाजिक माध्यमे आणि समाज
प्रा. प्रविण बी. गोहणे, गडचिरोली || 355

88) प्रसार माध्यमे, समाज माध्यमे आणि बदलते जीवन प्रवाह
प्रा. डॉ. गणेश ए. पोटे, अकोला || 357

89) प्रसारमाध्यमे आणि बदलते जीवनप्रवाह : शहरीकरण
डॉ. प्रा. संतोष मेंढेकर, नागपूर || 360

90) आधुनिक सामाजिक समस्यांच्या निर्मितीमध्ये प्रसारमाध्यमांच्या भूमिकेचे ...
प्रा. अमरिश एस. गावंडे, अकोला || 362

CODE 232

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318 | Vidyawarta® | January 2019 Special Issue | 0357

88

प्रसार माध्यमे, समाज माध्यमे आणि बदलते जीवन प्रवाह

प्रा. डॉ. गणेश ए. पोटे
विभाग प्रमुख, समाजशास्त्र
सरस्वती कला महाविद्यालय,
दहिहांडा ता.जि. अकोला

****

प्रस्तावना :—

मानवी जीवनात माध्यमांची एक विशेष भुमिका आहे. मानव विभिन्न प्रकारची माहिती हि वेगवेगळया माध्यमांच्याव्दारे प्राप्त करीत असतो. हे कार्य प्रसार माध्यमांव्दारेच शक्य होवू शकतो. माध्यमांशिवाय मानवाची ज्ञानक्षमता हि मर्यादित राहते. लोकशाही मुल्यांची आणि आदर्शाच पेरणी आणि उभारणी करुन एक समतावादी समाज निर्माण करण्याचे महत्वाचे माध्यम म्हणजेचा प्रसार माध्यमे होत. लोकशाही देशाचा चौथा आधारस्तंभ म्हणून माध्यमांना सर्वत्र मान्य केले आहे. तसेच विसाव्या शतकात समाजामाध्यमे म्हणून (व्हॉट्स ॲप, फेसबुक, ट्विटर, ब्लॉक्स, इंस्टाग्राम) यांना पाचवा घटक म्हणून मान्यता प्राप्त आहे. हे सर्व असले तरीही आजकाल प्रसार माध्यमांच्या जबाबदाऱ्या आणि भुमिका यांचा प्रश्न गंभीर बनला आहे. माध्यमांचे नैतिक विश्व बदलले आहे. जनसवांद आणि सामाजिक माध्यमे आपली जबाबदारी योग्य रितीने पार पाडतांना दिसत नाहीत. लोकांचे जीवनमान बदलत आहे. अशावेळी योग्य मार्गाने योग्य माहिती न पोहचल्यास सामाजिक स्थिती गुंतागुतीची होईल आणि माध्यमे व समाज माध्यमाव्दारे पसरविल्या जाणाऱ्या अफवा, फेक व्हिडीओ, फेक फोटो, फेक न्युज, खोडसाल बातम्या व्यक्ती व समाजाची दिशाभुल करुन सामाजिक वातावरण दुषीत करण्यास हातभार लावत आहेत.

शोध निबंधाचे उद्देश :—

१. व्यक्तीच्या बदलत्या जीवनप्रवाहानुसार प्रसार माध्यमांची भुमिका अभ्यासणे.

२. प्रसारमाध्यमांव्दारे प्रसारीत होणाऱ्या खोटया बातम्यांचा व्यक्तिच्या जीवनावर होणारा परिणाम अभ्यासणे.

शोध निबंधाची गृहीतकृत्ये :—

१. चुकिच्या फेक बातम्याव्दारे समाजात फुट पाडण्याचे काम केले जाते.

२. प्रसार माध्यमांच्या बातम्या खऱ्या किंवा खोटया हे न पाहताच लोक त्याविषयी विश्वास ठेवतात.

३. प्रसार माध्यमांव्दारे लोकांची मानसिकता बदलविता येते.

४. खोटया बातम्यामूळे समाजात व्यक्तिंच्या दिशाभुल केली जाते.

भारतातील प्रमुख प्रसार माध्यमे व त्यांचे प्रभाव :—

I. प्रसार माध्यमे :—

१. आकाशवाणी : भारतामध्ये आकाशवाणीचा पहिला कार्यक्रम १९२३ मध्ये मुंबईला रेडीओ क्लब व्दारा संपन्न झाला. १९२७ ला मुंबई व कोलकत्ता येथे वयक्तिक प्रसारण सेवा सुरु झाल्या १९३० ला त्या सेवा शासकित नियत्रणामध्ये घेतल्या गेल्या. १९३६ ला त्या सेवा शासकिय नियंत्रणामध्ये घेतल्या गेल्या. १९३६ ला त्याचे नांव ऑलइंडिया रेडीओ तसेच १९५७ मध्ये आकाशवाणी हे नामकरण केले गेले आकाशवाणी अतिशय जलद लोकांपर्यंत पोहचली आज भारतात २१५ आकाशवाणी केंद्र आहेत आणि ३३७ ट्रान्समीटर आहेत. ज्यांची पोहच देशातील ९९.१३ टक्के लोकसंख्येपर्यंत आहे.

२. दुरदर्शन : दुरदर्शन चे पहिले प्रसारण १५ सप्टेंबर १९५९ ला आकाशवाणी भवन नवी/दिल्ली येथे झाले १९६५ मध्ये समाचार बुलेटिनचे नियमित प्रसारण सुरु झाले. डी.डी. नेशनल व्दारा राष्ट्रीय एक्याला बढावा देणे आणि एकीची व बंधुत्वाची भावणा निर्माण करतो हा आहे. या सोबतच भारतामध्ये अनेक खाजगी चॅनल सुरु झाले आहेत. ज्यांना बातम्या, खेळ, मनोरंजन, विज्ञान, प्राणीशास्त्र इत्यादी मध्ये विभागले गेले आहेत.

प्रा. डॉ. गणेश पोटे
16 3

Impact Factor – 6.261

ISSN-2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

April -2019

Special Issue – CLXXXIV

Guest Editor
Dr.Dipak N. Raut

Chief Editor
Dr.Dhanraj T.Dhangar

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, चर्चा व चिंतन

The Journal is indexed in:

University Grant Commission (UGC) Sr. No. 40705

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

Global Impact Factor (GIF)

Universal Impact Factor (UIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

Indian Citation Index (ICI)

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA
CODE 232
AKOLA

21	गोलमेज परिषदा व अस्पृश्यांच्या राजकीय हक्कांबाबत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान राहुल अ.रडके,	72
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर के आर्थिक विचार प्रा. ममता आर. साहु	75
23	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शिक्षणविषयक विचारांची प्रासंगीकता डॉ.दिपक कृ.राऊत	78
24	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व भारतीय संविधानाचे सारतत्त्व सामाजिक, आर्थिक लोकशाही योगेंद्र बाळकृष्ण बारब्दे	82
25	धम्मचक्र प्रवर्तन आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकर प्रा.विजय आठवले	88
26	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय समाजव्यवस्थेत घडवून आणलेले बदल प्रा. गणेश गेंदालालजी कोकाटे	89
27	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य प्रा. डॉ. गणेश आत्माराम पोटे	91
28	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य क्षेत्रातील बहुमोल योगदान डॉ. प्रशांत सा. ठाकरे	94
29	भारतीय स्त्री, पूर्व इतिहास, आज की स्थिती व डॉ. बाबासाहब आंबेडकर प्रा. सौ. विद्या ध. ध्रुव	96
30	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा महिला विषयक दृष्टीकोन प्रफुल कडू	100
31	भारतीय संविधानातील आरक्षणातून राजकीय समानता डॉ. योगेश वडतकर	106
32	भारतीय समाजव्यवस्थेतील बदल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार प्रा. सुधाकर माटे	109
33	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे संसदीय लोकशाही विषयी विचार डॉ. प्रशांत खेडकर	115
34	भारतीय संविधान और बाबासाहेब डॉ. अंबेडकर प्रा.सुनिता शंकरराव खेकाळे	119
35	Dr. Babasaheb ambedkar's perspective on child labour welfare under the indian constitution and its relevence in the present context. **Prof. Dr. Manisha S. Araj**	122
36	Contribution of Dr. BabasahebAmbedkar towards Indian Women Empowerment **S.N.Hirekhan**	126
37	Dr.Ambedkar's Contribution towards Dalit and Rural Women in India. **Chandrabhan K. Jiwane**	130
38	Dr.Babasaheb Ambedkar theVanguard of Human Rights. ***Aakash Popat Haral***	134
39	Dr. B.R. Ambedkars Thoughts on Economic Development of India **Dr. S.R. Gurjar**	138
40	Interpreting Agricultural Thoughts of Dr. Ambedkar in Contemporary Scenario **Dr. Eknath W. Khedkar**	141

CODE 232

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue
UGC Approved No. 40705
I SSN : 2348-7143
April 2019

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य

प्रा. डॉ. गणेश आत्माराम पोटे
विभाग प्रमुख, समाजशास्त्र सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा ता. जि. अकोला

तुम्ही स्वत: जोपर्यत सामाजिक स्वतंत्र्य प्राप्त करुन घेत नाही. तोपर्यत कायदा तुमच्यासाठी जे कोणतेही स्वतंत्र्य देईल, ते तुमच्या काहीच कामाचे असणार नाही असे प्रखर विचार मांडणारे आधुनिक भारताचे पितामह भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय समाजातील वर्णव्यवस्थेतील आणि जातीव्यवस्थेतील असलेल्या अनेक अनिष्ठ रुढी, प्रथा, परंपरांचा तिव्र विरोध केला. म. फुलेंच्या सामाजिक, शैक्षणिक कार्याला डॉ. आंबेडकरांनी पुढे नेले. देशाला जर उन्नत करायचे असेल तर सर्व प्रथम समाजामनातील अनिष्ठ रुढी बंद करुन लोकांना सत्याचा परीचय करुन दयावा लागेल, हे बाबासाहेबांना माहित होते मानवाची मानसिक व आध्यत्मिक बंधने तोडण्यासाठी त्यांनी गौतम बुध्दांचे वैज्ञानिक तत्वज्ञान अगदी सोप्या भाषेत सामान्य लोकांना सांगण्यास सुरुवात केली. त्यांचे असे मत होते की, मनुष्य नश्वर आहे. त्याचप्रमाणे विचाराही नश्वर असतात. ज्याप्रमाणे एखाद्या रोपाला पाण्याची गरज असते, एका विचाराला सुध्दा प्रचार–प्रसार करण्याची त्याच प्रमाणे आवश्यकता असते.

<u>जन्मावेळी सामाजिक स्थिती :–</u>

हिंदू समाज व्यवस्थेत बदल व्हावा म्हणून झटणारे थोर समाजसुधारक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा जन्म त्याकाळी हिंदू समाज व्यवस्थेच्या उंतरडीतील सर्वात तळाची समाजणाऱ्या महार जातीमध्ये झाला. सर्व प्राणीमात्रावर प्रेम करण्याची शिकवण देणारा स्पृश्य समाज अस्पृश्यांना मात्र त्यांच्या सावलीला देखील उभे राहू देत नसे. सार्वजनिक पाणवठा, मंदीरे, शाळा इ. ठिकाणी त्यांना प्रवेशबंदी होती. त्यांचे मार्गदर्शन मिळणे वा त्यांचे बोलणे कानावर पडणे देखील स्पृश्यांच्या दृष्टीने थोर पाप समजले जायचे. सवर्ण हिंदू बरोबरच अस्पृश्यातील देखील वरच्या समजल्या जाणाऱ्या जाती विटाळ मानत असत. वर्षानुवर्षाच्या या शापित पंरपरेमुळे निरक्षरता होती त्यामुळे अस्पृश्यांना रस्ते झाडणे, शौचालयांची साफ सफाई, मृत जनावरे उचलणे, इ. हलकी कामे करावी लागत असत. गाव कुसाबाहेर उपेक्षितांचे जिणे जगणाऱ्या या अस्पृश्य समाजाची वेशभुषा सामाजिक चालीरित इ. वर देखील उच्च वर्गीयाकडून बंधणे असत. १८५८ साली सरकारी शाळेत सर्व जाती–धर्माच्या विद्यार्थ्यांना प्रवेश मिळेल असे आज्ञापत्रक इंग्रजाव्दारे जारी करण्यात आले. अशी सामाजिक स्थिती असलेल्या महाराष्ट्रात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी अथक परिश्रमाने आधुनिक जगातील समतेच्या क्रांतीला सुरुवात केली.

अस्पृश्यांसाठी कार्य :–

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे अस्पृश्य समजल्या जाणाऱ्या जातीत जन्मुन सुध्दा अल्पावधितच देश–विदेशात उच्च शिक्षीत म्हणून नाव लौकीकास आले शिक्षण घेत असतानांच त्यांना अस्पृश्य असल्याने अनेक प्रकारचा छळ सहन करावा लागला होता. त्यामुळे उच्च शिक्षीत झाल्यावर त्यांनी समाजातील अशा अनिष्ठ रुढी प्रथा परंपरा समाप्त करण्यासाठी सुरवात केली. अस्पृश्य तरुणांना शिक्षणाचे महत्व सांगून १९१९ मध्ये मॉटेग्यू चेम्सफर्ड कमिशन पुढे अस्पृश्य, दलितांना शिक्षणाची संधी देऊन त्यांचा सामाजीक दर्जा वाढावा या करीता प्रयत्न होत नाहीत तो पर्यत स्वराज्य दुर असल्याचे मत आंबेडकरांनी आपल्या साक्षीत मांडले, १३ जानेवारी १९२० ला राजर्षी शाहू महाराजांच्या मदतीने त्यांनी 'मुकनायक' हे पाक्षीक सुरु केले यामध्ये लिहलेल्या लेखात त्यांनी हिंदू समाजाला मनोऱ्यांची उपमा दिली. आंबेडकर म्हणतात की, हिंदू समाजातील एक जात एक मजला असून व्यक्ती कितीही पात्र असला तरी त्याला एका मजल्यावरुन दुसऱ्या मजल्यावर जायला मार्ग नाही. या पाक्षिकाद्वारे त्यांनी प्रत्येक नागरीकाला सामाजीक, धार्मीक, राजकीय हक्क मिळावे याचे समर्थन केले आहे. स्वातंत्र्यामध्ये व्यक्ती स्वातंत्र्याचे महत्व सर्वोपरी असून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकारांनी व्यक्ती स्वांतत्र्यासाठी विशेष कार्य केलेले दिसून येते.

KALA MAHAVIDY... CODE 232

Impact Factor – [illegible]

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOW ASSOCIATIONS RESEARCH JOURNEY INTERNATIONAL E-RESEARCH JOURNAL

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
24 APRIL 2019
SPECIAL ISSUE [illegible]

NCCLIST - 2019

National Conference

on

Contemporary Innovations in Library and Information Science, Social Science and Technology for Virtual World (NCCLIST-2019)

Contemporary Innovation in Language & Literature

Guest Editor
Dr. Nilesh N. Gawande
Principal,
Late B.S. Arts, Prof. N.G. Science & A.G. Commerce College,
Sakharkherda, Tq. Sindkhed Raja Dist. Buldana

Executive Editor
Mr. Prakash S. [illegible]
Librarian,
Late B.S. Arts, Prof. N.G. Science & A.G. Commerce College,
Sakharkherda, Tq. Sindkhed Raja Dist. Buldana

Chief Editor
Dr. [illegible]
[illegible]

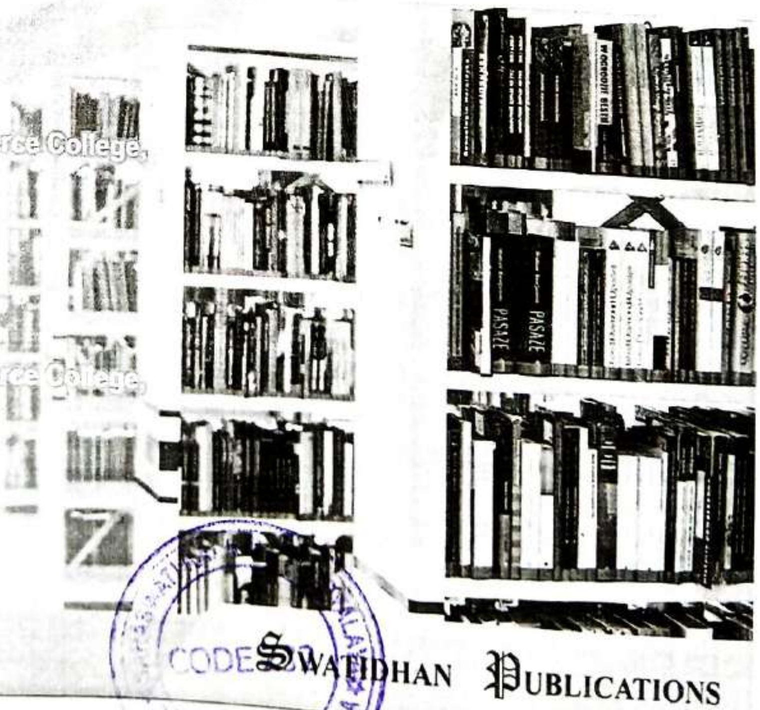

SWATIDHAN PUBLICATIONS

ISSN : 2348-7143
April-2019

30	भारतीय समाज व जागतिकीकरण	डॉ. दिपक आनंदराव चौरपगार	106
31	आदिवासी स्त्री आणि कुपोषण	अर्चना भैसारे	109
32	बालमजुरी व मानव अधिकार एक अध्ययन	डॉ.बळीराम अवचार	112
33	ग्रामीण भागातील महिलांचे आरोग्य व पोषण दर्जा	डॉ. दिनकर उबकर	116
34	ग्रामीण विकासात ग्रामसभांचे योगदान	डॉ. दीपक देशमाने	119
35	अस्पृश्यांच्या उच्च शिक्षणाबद्दलचे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार व कार्य	गजानन हिवराळे	124
36	विविध विचारवतांच्या दृष्टीकोनातून मानवाधिकार	डॉ.गणेश पोटे	129
37	लोणार सरोवर एक जगातील पर्यटन केंद्र	जगन्नाथ ढाकणे	132
38	भारतातील दारिद्रय निर्मुलन कार्यक्रमाचे स्वरूप व समस्या	डॉ.मंगेश आचार्य	134
39	भारतीय स्त्री ला प्राप्त झालेला अधिकार आणि हक्क एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	डॉ. माधुरी देशमुख	143
40	गर्भावस्थेतील महिलांचा पोषण आहार	प्रा.मीनल गावंडे	149
41	गाव-खेड्यातील लोकांच्या शैक्षणिक विकासात जिल्हा नियोजन समितीचे योगदान	डॉ. एन. एन. धोंडगे	152
42	१६२९ नंतरचे राजमाता जिजाऊ – जाधव घराणे संबंध	प्रा.राजेंद्रसिंग देवरे	156
43	बुलडाणा जिल्ह्यातील शहरी व ग्रामीण दारिद्रयाचे वास्तव	डॉ.राजेंद्र बोरसे	161
44	दुष्काळग्रस्त मराठवाड्यातील पाणी प्रश्न : एक अभ्यास	डॉ.रामदास मुक्टे	164
45	आंबेडकरी चळवळीत शांताबाई दाणींचे योगदान	डॉ.रामधन हिरे	167
46	लोकसंख्या शिक्षणाची गरज आणि नागरिकांची भूमिका	डॉ.रमेश मोरे	169
47	भारताच्या विदेशी व्यापाराच्या आयात निर्यात संरचनेचा विश्लेषणात्मक अभ्यास	डॉ.संजय दांदडे	173
48	राजर्षी शाहू माहाराजांचे स्त्री शिक्षण विषयक विचार	डॉ.शाम दुतोंडे	177
49	बौध्द धर्म व स्त्रिया	डॉ.बी.आर.तनपुरे	180
50	१९६२ च्या भारत चीन युद्धकाळातील राजनैतिक क्षेत्रातील महत्त्वपूर्ण घटनांचे अवलोकन	डॉ. विष्णू पडवाल	184
51	स्वातंत्र्य चळवळीत राष्ट्रमाता जिजाऊंचे स्थान	उमाताई वसू	188

Our Editors have reviewed papers with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre-permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 182 (A)- Contemporary Innovation in Language & Literature
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
April-2019

विविध विचारवंतांच्या दृष्टीकोणातुन मानवाधिकार

डॉ. गणेश आत्माराम पोटे
विभाग प्रमुख, समाजशास्त्र
सरस्वती कला महाविद्यालय, दहिहांडा ता. जि. अकोला
E-mail : ganeshpote49@gmail.com
Mob. No : 9975759316

मानव म्हणून जगण्यासाठी आवश्यक, मानवाच्या नैसर्गिक अस्तित्वाशी संबंधित अशा सर्व अधिकारांना मानवाधिकार म्हणतात. प्रत्येकास आपले व्यक्तिमत्व विकसित करण्यासाठी, आपले व्यक्तिगत गुण, बुद्धिमत्ता व स्वत्व भावनेची जपणूक करण्यासाठी मानवाधिकाराची आवश्यकता भासते. अधोगती व दमनाविरुद्ध द्रोह करण्याच्या शेवटच्या मार्गाचा अवलंब करण्याची मानवावर पाळी येऊ नये, म्हणून मानवीय परिवाराच्या सर्व घटकांना त्यांच्या जीवनाशी निगडीत अशा सर्व अधिकारांचा अवलंब करणे आवश्यक ठरते. सन १९४५ मध्ये जागतिक पातळीवर संयुक्त राष्ट्र संघाची स्थापना झाल्यावर मानवाधिकारांना सार्थक स्वरुप मिळाले.

संयुक्त राष्ट्रसंघाने मानवाच्या मूलभूत अधिकारामध्ये मानवाच्या प्रतिष्ठा व मूलतत्वांमध्ये आणि सर्व महिला, पुरुष व बालके, लहान, मोठे सर्वांसाठीच्या समान अधिकारांच्या तत्वामध्ये निष्ठा व्यक्त केली. मानवाधिकारांची अंमलबजावणी करणाऱ्या जगातील ज्या निरनिराळ्या प्रातिनिधीक संघटना आहेत, त्यांच्या आचार संहितांमध्ये अशा प्रकारांच्या मानवाधिकारांचा समावेश प्रामुख्याने करण्यात आला.

मानव समाज आपल्या अधिकारापासून अनभिज्ञ असणे हेच मानवाधिकारापासून वंचीत असण्याचे मुख्य कारण आहे. आजचे युग हे विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाचे युग आहे. जगामध्ये अनेक समस्या वाढत आहेत आणि आपण प्रत्येक वेळी असे समजून चालणार नाही की, सर्व परिस्थिती आपोआप ठिक होईल. याकरिता हे खूप आवश्यक आहे की, आपण आपले अधिकार काय आहेत याची माहिती करून घेतली पाहिजे.

एक मानव म्हणून विश्वातील सर्व स्त्री-पुरुषांना समान अधिकार आहेत. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर संयुक्त राष्ट्र संघाद्वारा विश्वामध्ये स्वतंत्रता, न्याय आणि शांती निर्माण होण्यासाठी तसेच सर्व मानवांचा सन्मान अबाधित राहण्यासाठी अनेक उपाय योजना केल्या आहेत. जर या मानवाधिकारांचे उल्लंघन झाले तर संपूर्ण मानवता बदनाम होते. म्हणून सर्व मानवाकरिता संवैधानिक न्याय व्यवस्था निर्माण केली गेली. सर्व मानवांचा विकास होण्यासाठी संयुक्त राष्ट्र संघाने आपल्या जागतिक मानवाधिकार घोषणापत्र व इतर प्रसंविदाद्वारे सर्वांना सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, सांस्कृतिक इ. दिलेल्या अधिकारांचे स्त्रीयांच्या संदर्भात अध्ययन करण्यात आले आहे. मानवाधिकार हा विषय राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर महत्वपूर्ण बनला आहे. मानवाधिकाराची व्याप्ती संपूर्ण मानव समाजापर्यंत व्यापलेली आहे. मानवाला मिळालेले नेमके मानव अधिकार काय आहेत याचा अर्थ विविध विचारवंतांनी त्यांच्या विचार सरनितुन पुढील प्रमाणे स्पष्ट केला आहे.

'मानवाधिकार' हा शब्द पूर्णपणे समजण्यासाठी 'अधिकार' हा शब्द समजावा लागेल. **हेराल्ड लास्की** यांनी अधिकार ही संकल्पना पुढीलप्रमाणे सांगितली आहे. "अधिकार मानवी जीवनाची अशी परिस्थिती आहे. त्यांच्याशिवाय कोणताही सामान्य व्यक्ती आपल्या व्यक्तिमत्वाचा पूर्ण विकास करु शकत नाही. मानवाचे जेव्हा शोषण होते तेव्हाच त्याला आपण मानव असल्याची जाणीव होते. तोपर्यंत तो हे विसरून जातो की, आपण केवळ हाडामांसाचा बनलेला एक पुतळा आहोत. मानवाचे मानवतेच्या स्तरावर शोषण होते तेव्हाच मानव या

SARASWATI KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VIII **Issue - I** **Marathi Part - III** **January - March - 2019**

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

❖ **EDITOR** ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ **PUBLISHED BY** ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

CONTENTS OF MARATHI PART - III

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२७	स्त्री - पुरूष समानतेच्या संदर्भातील आचार्य दादा धर्माधिकारी यांचे विचार **प्रा. डॉ. गोविंद मा. तिरमनवार**	१२४-१२६
२८	सामाजिक परिवर्तन आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. विजय आठवले**	१२७-१२८
२९	आदिवासी चळवळीमध्ये बिरसा मुंडा यांच्या कार्याचे चिकित्सक अध्ययन **डॉ. मनिषा यादव** **डॉ. ममता पाध्रीकर**	१२९-१३१
३०	बदलत्या तापमानाचा सागरजलावरिल परिणाम व पाण्यातील सजीवांनसमोर निर्माण होणाऱ्या समस्या **प्रा. योगेश्वर बलिंगे**	१३२-१३४
३१	सौ. पार्वतीबाई पटवर्धन यांचे राजकीय क्षेत्रातील कार्य **प्रा. डॉ. मंजुषा ह. थापुडकर**	१३५-१३९
३२	अण्णाभाऊ साठे यांचे सामाजिक योगदान **प्रा. डॉ. माधव केरबा वाघमारे**	१४०-१४२
३३	आधुनिक राजकीय विचारवंतांची राजकीय सुधारणामधील भुमिका **डॉ. ए. डी. जाधव**	१४३-१४६
३४	डॉ. नरेन्द्र दाभोलकरांचे सामाजिक योगदान **डॉ. श्रद्धा थोरात**	१४७-१५२
३५	थोर साहित्यकार महात्मा फुले यांचे सामाजिक योगदान ! **प्रा. रेखा अढाव**	१५३-१५५
३६	संगीत आणि भारतीय समाज **डॉ. वैशाली देशमुख**	१५६-१५७

KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

२८. सामाजिक परिवर्तन आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

प्रा. विजय आठवले
इतिहास विभाग प्रमुख, सरस्वती कला महाविद्यालय दहिहंडा.

परिवर्तन ही निसर्गातील अखंड प्रकिया आहे. हे जितके खरे आहे तेवढेच परिवर्तनासाठी कांतीयोध्दा जन्मावा लागतो हेही सत्य आहे. हजारो जाती, विविध धर्म, पंथ,भाषा असलेल्या विषमतेने बरबटलेल्या जातीय माणसिकतेने ग्रासून टाकलेल्या भारतीय समाजात परिवर्तन करणे हे फार मोठे जिकरीचे काम आहे. भूमिपुत्र तथागत गौतम बुध्द यांनी वर्णाधिष्ठित जातीय समाजरचनेला सर्वात प्रथम विरोध केला. बुध्द चार्वाकापासून सुरू झालेली वैचारिक कांतीची ही प्रकीया सम्राट अशोक, महात्मा बसवेश्वर, संत तुकोबा,संत कबीर, संत नामदेव, फुले, शाहु, आंबेडकरांपर्यत येवून पोहचते. समाज परिर्वनाच्या या लढ्यात एक विचारवंत म्हणून भारतीय संविधानाचे शिल्पकार डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान ऐतिहासिक आहे. युगपुरूष इतिहास बनवित असतात. परंतू इतिहसाला बदलविण्याचे सामर्थ्य डॉ. बाबासाहेबांमध्ये होते. जाती व्यवस्थेचे असहय चटके सहन करून सुध्दा बाबासाहेबांनी जाती व्यवस्थेला आंव्हान दिले. क्रातिसुर्य महात्मा जोतिबा फुले,संत कबीर, भगवान बुध्दाच्या वैचारिक कांतीने पेटून उठलेल्या बाबासाहेबांनी शिक्षण व्यवस्थेतिल परमोच्च पदव्या स्विकारत असतांना समाजपरिर्वनासाठी रणसिंग फुकले. भारतातील सामाजिक गुलामगिरी ही मानवतेवरील कलंक आहे. हजारो जातीत विभक्त असलेल्या भारतीय समाजातील जाती प्रथा, अस्पृश्यता, अनिष्ट चालीरिती, स्त्रीयांची शूद्र म्हणून होणारी पिळवूणूक, देवाच्या नावाने सुरु असलेले शोषण, अंधश्रध्दा या सर्व समस्यांवर बाबासाहेबांनी केलेले कार्य अव्दितीय आहे. भारतात एकीकडे ब्रिटीशांच्या गुलामगिरीतून मुक्त होण्यासाठी टिळक, गांधीजी स्वांतत्र्याची लढाई लढत असतांना स्वकीयांकडून होणाऱ्या शोषणाविरूध्द डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्यायाची लढाई लढत होते. गांधीजी दांडी यात्रा करून मिठासाठी आंदोलन करूत असतांनाच त्याच काळात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर चवदार तळयावर पाण्यासाठी संघर्ष करीत होते. भारतीय इतिहासाने बहुजनांच्या उध्दारासाठी, मानवतेच्या कल्याणासाठी बहुजन महापुरूषाच्या केलेल्या कार्याची विशेष दखल घेतली नसली तरी मानवतेसाठी समाज परिवर्तनासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केलेले कार्य मौलिक आहे.

नाशिक काळाराम मंदिर सत्याग्रह आंदोलन हे देव मिळविण्यासाठी नसून या सत्याग्रहातून अस्पृश्यांचे हक्क मिळविण्यासाठी केलेले ते आंदोलन होते. याचदरम्यान 25 डिसेंबर 1927 या दिवशी महाड या ठिकाणी मनुस्मृतीचे दहन करून मानवमुक्तीचा पहिला जाहिरनामा डॉ. बाबासाहेबांनी मांडला. मनुस्मृतीने S.C., S.T.,V.J.N.T., O.B.C. या 85% टक्के बहुजनांना नाकारलेले अधिकार डॉ. बाबासाहेबांनी संविधानाच्या माध्मातून बहुजन समाजाला प्रदान केले. हिंदूकोड बीलाच्या माध्यमातून बाबासाहेबांनी शूद्र म्हणून हिणवल्या गेलेल्या स्त्रीयांना सामाजिक, शैक्षणिक, आर्थिक अधिकार दिले, वैज्ञानिक दृष्टीकोन विकसित व्हावा म्हणून तथा पध्दतीची कलमे संविधानात विकसित केली. अस्पृश्य मूळचे कोण? शूद्र पूर्वी कोण होते? 'रिउल्स इन हिंदूझम' अशा अनेक ग्रंथाच्या माध्यमातून बाबासाहेबांनी भारतीय समाजात परिवर्तनाचा विचार पेरला. 14 ऑक्टोबर 1956 या दिवशी बाबासाहेबांनी केलेले

2018-19

Impact Factor – 6.261 ISSN-2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

April -2019

Special Issue – CLXXXIV

Guest Editor
Dr.Dipak N. Raut

Chief Editor
Dr.Dhanraj T.Dhangar

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, चर्चा व चिंतन

The Journal is indexed in:

University Grant Commission (UGC) Sr. No. 40705
Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
Cosmos Impact Factor (CIF)
Global Impact Factor (GIF)
Universal Impact Factor (UIF)
International Impact Factor Services (IIFS)
Indian Citation Index (ICI)

CODE 232

21	गोलमेज परिषदा व अस्पृश्यांच्या राजकीय हक्कांबाबत डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान राहुल अ.रडके,	72
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर के आर्थिक विचार प्रा. ममता आर. साहु	75
23	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शिक्षणविषयक विचारांची प्रासंगीकता डॉ.दिपक कृ.राऊत	78
24	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व भारतीय संविधानाचे सारतत्त्व सामाजिक, आर्थिक लोकशाही योगेंद्र बाळकृष्ण बारब्दे	82
25	धम्मचक्र प्रवर्तन आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकर प्रा.विजय आठवले	88
26	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी भारतीय समाजव्यवस्थेत घडवून आणलेले बदल प्रा. गणेश गेंदालालजी कोकाटे	89
27	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे सामाजिक कार्य प्रा. डॉ. गणेश आत्माराम पोटे	91
28	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे साहित्य क्षेत्रातील बहुमोल योगदान डॉ. प्रशांत सा. ठाकरे	94
29	भारतीय स्त्री, पूर्व इतिहास, आज की स्थिती व डॉ. बाबासाहब आंबेडकर प्रा. सौ. विद्या ध. ध्रुव	96
30	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा महिला विषयक दृष्टीकोन प्रफुल कडू	100
31	भारतीय संविधानातील आरक्षणातून राजकीय समानता डॉ. योगेश वडतकर	106
32	भारतीय समाजव्यवस्थेतील बदल आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार प्रा. सुधाकर माटे	109
33	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे संसदीय लोकशाही विषयी विचार डॉ. प्रशांत खेडकर	115
34	भारतीय संविधान और बाबासाहेब डॉ. अंबेडकर प्रा.सुनिता शंकरराव खेकाळे	119
35	Dr. Babasaheb ambedkar's perspective on child labour welfare under the indian constitution and its relevence in the present context. **Prof. Dr. Manisha S. Araj**	122
36	Contribution of Dr. BabasahebAmbedkar towards Indian Women Empowerment **S.N.Hirekhan**	126
37	Dr.Ambedkar's Contribution towards Dalit and Rural Women in India. **Chandrabhan K. Jiwane**	130
38	Dr.Babasaheb Ambedkar theVanguard of Human Rights. ***Aakash Popat Haral***	134
39	Dr. B.R. Ambedkars Thoughts on Economic Development of India **Dr. S.R. Gurjar**	138
40	Interpreting Agricultural Thoughts of Dr. Ambedkar in Contemporary Scenario **Dr. Eknath W. Khedkar**	141

CODE 232

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue
UGC Approved No. 40705
ISSN : 2348-7143
April 2019

धम्मचक्र प्रवर्तन आणि डॉ बाबासाहेब आंबेडकर

प्रा.विजय आठवले
सरस्वती महा.दहीहांडा

जगात जिथे जिथे शोषण झाले. त्या शोषणा विरूध क्रांती झाली क्रांती होत असतांना प्रचंड जिवीत हानी होत असते हा इतिहास आहे.परंतु भारतात विश्वरत्न डॉ बाबासाहेब आंबेडकरानी केलेला रक्त विहीन सामाजिक क्रांती धम्मक्रांतीने नवा इतिहास निर्माण केला.
भारतात शेकडो वर्ष अस्पृश्य असलेला कोटावधी लोकांना पाण्याचा घोटासाठी तरसावे लागले. अन्नाच्या घासासाठी तळपावे लागले. त्यांचा सावलीचा सुध्दा विटाळ होत असे. पशुलाही लाजवेल असा छळ या वर्गाने भोगला जा धर्माने आणि समुहाने हा अमानवीय छळ केला त्या समुहा विरूध्द प्रतिशोधाची कोणतीही भावना न ठेवता. रक्ताचा एक हि थेंब न साडवता लाखोचा समुदाय डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचा आवाहनाला प्रतिसाद देत तथागताचा समता न्याय करूना अहिंसेला स्वीकारून बुध्दाला शरण आला. या क्रांतीची पाळेमुळे शोधून काढण्या साठी इतिहास समजुन घ्यावा लागेल

भारताची आद्य संस्कृती,सिंधु संस्कृतीचे निर्माण करणारा अनार्य, दास, शुद्र, नाग याच वर्गातील आताचा बौध्द हा समुह आहे. अडीच हजार वर्षा पुर्वी बौध्द विचारांचा प्रसार करण्यात हाच वर्ग आघाडीवर होता. सम्राट अशोकाच्या मोर्य साम्राज्याचे पतन झाल्या नंतर पुष्यमित्र शुंग व वैदीकांनी मनुस्मृती निर्मान केले. समाज हजारो जातीत विभक्त करण्यात आला या विभाजनाला पुर्वीचा महार समुहाने प्रचंड विरोध केला. बौध्द विचार जिवंत ठेवण्यासाठी संघर्ष केला म्हणुनच मनुवादयानी या लढवय्या समुहाला अस्पृश्य घोषीत केले.त्यांचा प्रभावात इतर मागासवर्गीय शुद्र येउ नये म्हणुन त्यांचा विटाळ सुरू झाला. पेशवाईचा काळात हा छळ वाढत गेला शेवटी डॉ बाबासाहेब आंबेडकरच्या रूपाने लढवय्या नेता या समुहाला मिळाला. १४ ऑक्टोबर १९५६ रोजी धम्म चक्र पर्वतन केले धम्म क्रांतीने पुर्वीचा महार आता बौध्द झाला त्यांने वैचारिक,शैक्षणीक,आर्थीक,सर्वच क्षेत्रात आघाडी घेतली आहे.

संदर्भ :-

1. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, लेखन आणि शासने खंड-20, पृ.क. 46, मुंबई शिक्षण विभाग महाराष्ट्र शासन.
2. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, लेखन आणि शासने खंड-18, भाग-3, 2002, पृ.क. 576, मुंबई शिक्षण विभाग महाराष्ट्र शासन.
3. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, लेखन आणि शासने खंड-18, भाग-3, 2002, पृ.क. 578, मुंबई शिक्षण विभाग महाराष्ट्र शासन.
4. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, लेखन आणि शासने खंड-18, भाग-3, 2002, पृ.क. 579, मुंबई शिक्षण विभाग महाराष्ट्र शासन.
5. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, भाषणे आणि विचार, संपादक डॉ. धनराज डाहाट, संकेत प्रकाशन, नागपूर, 2011, पृ.क्र. 107-222.

Saraswati Arts College Danihanda Tq. Dist Akola
KALA MAHAVIDYALAYA CODE 232